

ДАПАМОЖНІК PULMAN

ЗМЕСТ

Уводзіны

Частка 1 – Сацыяльная палітыка

Сацыяльнае ўключэнне

Удзел насельніцтва ў новых формах грамадзянскага кіравання

Доступ да паслуг і абслугованне людзей з абмежаваннямі фізічнага развіцця і зроку

Паслугі публічных бібліятэк для дзяцей і школ

Паслугі публічных бібліятэк у падтрымку працэсу адукацыі дарослых

Дапамога бізнесу і эканоміцы

Доступ да багацця мультыкультурнай разнастайнасці

Доступ да музычных матэрыялаў і матэрыялаў, якія існуюць ў недрукаваным выглядзе

Частка 2 – Менеджмент

Метады вымярэння эфектыўнасці работы (2)

Фонды і фінансавыя магчымасці (9)

Кааперацыя і партнёрства (16)

Зацікаўленасць грамадства ў доступе да матэрыялаў, абароненых аўтарскім правам (23)

Работа з легальнымі выданнямі (30)

Частка №3 - Тэхнічнае забеспячэнне

Лічбаванне.

Развіццё інтэграваных бібліятэчных сістэм.

Мульцімедыйныя лічбавыя метады дастаўкі інфармацыі.

Каналы дастаўкі інфармацыі.

Рэсурсы і іх пошук.

Новыя паслугі і іх распрацоўка

Тэхнічнае забеспячэнне работы з выданнямі на розных мовах.

ЧАСТКА 2. МЕНЕДЖМЕНТ

Крытэрыі і механізм ацэнкі вынікаў работы

РЭЗЮМЕ

ЗМЕСТ

У гэтым раздзеле разглядаюцца наступныя пытанні: статыстыка публічных бібліятэк, крытэрыі ацэнкі выніковасці работы публічных бібліятэк, новыя статыстычныя паказчыкі і іншыя інструменты ацэнкі электроннага сервісу, параўнальны аналіз (метрычны метада і аналіз працэсу), вымярэнне вартасці і эфектыўнасці, стандартавае анкетаванне і стандарты.

ПАЛІТЫКА

Галоўныя пытанні, якія датычацца прафесійнай практыкі бібліятэк, звычайна выглядаюць так:

Для чаго існуюць бібліятэкі?

Каму яны падсправаздачныя? На якім - лакальным, рэгіянальным, нацыянальным - узроўні? Абавязаны бібліятэкі абслугоўваць усё насельніцтва ці толькі тыя групы карыстальнікаў, якія выдзяліліся пасля маркетынговых даследаванняў?

Мадэрнізацыя ўнесла новыя рэаліі ў бібліятэчную практыку, такія, як Інтэрнет, віртуальная прырода інфармацыі, і акцэнтавала ўвагу публічных бібліятэк на новым змесце іх дзейнасці. Гэта э-урадавая інфармацыя, сацыяльная інтэграцыя, свабода інфармацыі, працаўладкаванне, адукацыя, эканамічны дабрабыт.

Што такое добрая публічная бібліятэка і колькі яна каштуе?

Сёння добрая публічная бібліятэка - гэта зусім не тое, што раней - яе якасці ацэньваюцца па-іншаму. Паслугі, якія з'явіліся з Інтэрнетам, змянілі паняцце аб добрай публічнай бібліятэцы. На атрыманне грамадскіх фондаў прэтэндуюць розныя ўстановы, публічныя бібліятэкі абавязаны даказаць неабходнасць фінансавання іх дзейнасці і абараніць вынікі сваёй работы. Такія аргументы могуць мець і палітычны характар. Важныя практычныя вынікі. Больш таго - іх трэба пацвердзіць.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

Староннія назіральнікі здзіўляюцца вялікаму аб'ёму работы, якая спатрэбілася для вызначэння паказчыкаў - індыхатараў выніковасці бібліятэчнай работы. Для гэтага прынятыя нават афіцыйныя Міжнародныя стандарты. У межах праэта LibEcon сабраная вялікая калекцыя бібліятэчных статыстычных дадзеных.

Публічныя бібліятэкі Еўропы маюць неблагую статыстыку. Тым не менш, трэба ўлічваць і такія пытанні:

Своечасовасць - статыстычныя дадзеныя вельмі часта друкуюцца са спазненнем.

Завершанасць - нельга завышаць дадзеныя, гэта ўплывае на нармальную ацэнку сітуацыі.

Міжнародная стандартызацыя - часам дадзеныя могуць не супадаць з правіламі міжнародных стандартаў.

Прэзентацыя і даступнасць - дадзеныя бываюць не поўнымі, іх, бывае, цяжка знайсці.

Адпаведнасць мэтам - часам статыстыка не паказвае тое, што ад яе чакаюць

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

Вымярэнне эфектыўнасці работы - вельмі вялікае поле дзейнасці. Складана вызначыць, якое ўкладанне зрабілі бібліятэкі, але ж сёння відавочна, што яны станоўча зарэкамендавалі сябе, напрыклад, у такой справе, як уключэнне грамадзян ў актыўнае грамадскае жыццё. У некаторых краінах ужо пачалі думаць, як знайсці падыходзячыя крытэрыі ацэнкі такой дзейнасці.

Ацэнка выніковасці новых інфармацыйных (ІТ) паслуг - традыцыйныя паказчыкі - індыхатары выніковасці работы, такія як колькасць кніг, выдадзеных кожнаму жыхару, трэба ўжываць па-іншаму, каб ацаніць новыя інфармацыйныя паслугі. Гэта зрабіць не проста, узнікаюць новыя сітуацыі - напрыклад, сервіс за межамі сцен бібліятэкі, калі камп'ютэры знаходзяцца, напрыклад, дома ў грамадзян.

ЗМЕСТ

Статыстыка публічных бібліятэк
Крытэрыі ацэнкі выніковасці работы публічных бібліятэк,
Новыя статыстычныя паказчыкі
Параўнальны аналіз (метрычны метады і аналіз працэсу)
Вымярэнне вартасці і эфектыўнасці
Стандартаванае анкетаванне і стандарты.

ПАЛІТЫКА

Палітыка высокага ўзроўню

У Еўрапейскім Саюзе няма легальнага базісу для стымулявання актывізацыі работы публічных бібліятэк. ЕС робіць гэта ў тых выпадках, калі палітычныя ініцыятывы Саюза могуць быць падтрыманыя праз прафесійную дзейнасць публічных бібліятэк. І калі такія ініцыятывы маюць легальны мандат. Напрыклад:

э- Еўропа
Праца
Культура
Даследаванні
Міжнароднае супрацоўніцтва
Гандаль (н-д, права на інтэлектуальную маёмасць)
Сацыяльнае развіццё
Структурнае развіццё

УВОДЗІНЫ

Дадзеныя ацэнкі выніковасці работы бібліятэк могуць спатрэбіцца:
Прадстаўнікам ўлады (прыклад Вялікабрытаніі)
Палітыкам і фінансуючым структурам, якія жадаюць ведаць, як упісваюцца бібліятэкі ў іх планы Бібліятэчным менеджэрам. Яны абавязаны эфектыўна выкарыстаць рэсурсы
Грамадскаці – і карыстальнікам, і тым, хто бібліятэкі падтрымлівае
Заступнікам публічных бібліятэк
Даследчыкам, якія працуюць з якой-небудзь з вышэйназваных груп.

Існуюць тры ўзроўні – лакальны, рэгіянальны/нацыянальны, міжнародны – на якіх будзе асвятляцца праблема.

Публічныя бібліятэкі, іх місія і мэты

Галоўныя пытанні, якія датычацца прафесійнай практыкі бібліятэк, звычайна выглядаюць так:

Для чаго існуюць бібліятэкі?

Хто адказвае за арганізацыю іх работы? На якім - лакальным, рэгіянальным, нацыянальным - узроўні?
Абавязаны бібліятэкі абслугоўваць усё насельніцтва ці толькі тыя групы карыстальнікаў, якія выдзяліліся пасля маркетынговых даследаванняў?

Мадэрнізацыя ўнесла новыя рэаліі ў бібліятэчную практыку, такія, як Інтэрнет, віртуальная прырода інфармацыі, і акцэнтавала ўвагу публічных бібліятэк на новым змесце іх дзейнасці. Гэта э-урадавая інфармацыя, сацыяльнае ўключэнне, свабода інфармацыі, працаўладкаванне, адукацыя, эканамічны дабрабыт.

Што такое добрая публічная бібліятэка і колькі яна каштуе?

Паняцце аб добрай публічнай бібліятэцы адрозніваецца ад таго, што такі тэрмін абазначаў раней.
Якія крытэрыі ацэнкі існуюць у наш час?

На атрыманне грамадскіх фондаў прэтэндуюць розныя ўстановы, публічныя бібліятэкі абавязаны даказаць неабходнасць фінансавання іх дзейнасці і абараніць вынікі сваёй работы. Такія аргументы могуць мець і палітычны характар. Важныя практычныя вынікі. Больш таго - іх трэба падцвердзіць.
Як гэта зрабіць? Ці ёсць спецыяльная мова для вядзення рацыянальных дэбатаў?

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

Статыстыка вельмі патрэбная для ўдасаналення стандартаў ці атрымання фінансавай падтрымкі.
Публічныя бібліятэкі ў Еўропе маюць неблагую статыстыку, тым не менш рэкамендуецца звяртаць увагу на такія паняцці як:

Своечасовасць (статыстычныя дадзеныя вельмі часта друкуюцца са спазненнем).

Завершанасць (нельга завышаць іх, гэта ўплывае на нармальную ацэнку сітуацыі)

Міжнародная стандартызацыя (часам дадзеныя могуць не супадаць з правіламі міжнародных стандартаў)

Прэзентацыя і даступнасць (дадзеныя бываюць няпоўнымі, і іх часам цяжка знайсці)
Адпаведнасць мэтам – часта статыстыка не дэманструе тое, што ад яе чакаюць, асабліва патрэбная ацэнка выніковасці электроннага сервісу.

Крытэрыі ацэнкі вынікаў работы публічных бібліятэк.

Працэс ацэнкі выніковасці работы дапамагае менеджэрам кандэнсаваць статыстычныя дадзеныя ў паказчыкі (індыкатары), з дапамогай якіх выніковасць і будзе вызначана. Тэрмін “паказчыкі” падыходзіць лепш за ўсё, таму што ён добра дэманструе тое, што ад яго чакаюць. Паказчыкі спрыяюць прыняццю правільнага рашэння праз інтэрпрэтацыю вынікаў. Аднак яны павінны быць дакладнымі і змястоўнымі, і прывязанымі да канкрэтных мэтаў, якія прадугледжвае сервіс.

Каб параўнаць адну бібліятэку з другой і атрымаць ясны вынік, давядзецца багата папрацаваць. Намаганні, накіраваныя на збор дадзеных, сабраных для калькуляцыі і ацэнкі выніковасці, не павінны прапасці дарма.

Новыя статыстычныя паказчыкі і іншыя інструменты ацэнкі выніковасці электроннага сервісу

У Еўропе і ў іншых месцах пачалася работа па выпрацоўцы паказчыкаў - індыкатараў вымярэння сервісу, які заснаваны на сучасных інфармацыйных тэхналогіях. Некаторыя з іх яшчэ вельмі недасканалыя. Але ж і яны карысныя. Ёсць прыклады спробы ўліку актыўнага карыстання ў бібліятэках-філіялах персанальнымі камп’ютэрамі. Вэб сайты таксама вельмі папулярныя.

Больш станоўчыя прыклады можна знайсці па выніках шэрагу праектаў, асабліва звязаных з работай акадэмічных бібліятэк.

Адзін з іх - праграма EC-The EC Telematics Programme [EQUINOX](#) Project, дзе звярталася ўвага на розныя сектары. А ў ЗША галоўная работа ажыццяўлялася ў межах праекта [McClure and Bertot](#).

Параўнальны аналіз (метрычны метады і аналіз працэсу) азначае параўнанне ў свеце атрымання лепшых вынікаў

Вось якія ёсць тыпы такога параўнання:

Метрычны (параўнанне статыстычных дадзеных: іх можна ўзяць з надрукаваных афіцыйных крыніц, яны могуць быць сабраныя мэтанакіравана)

Аналіз працэсу (бібліятэкі імкнуцца зразумець, як іншыя бібліятэкі здолелі дасягнуць сваіх вынікаў)

Метады параўнання можна ўжываць для вывучэння работы іншых бібліятэк ці арганізацый (напрыклад, аналізуюцца менеджмент ці выдаткі).

Можна знайсці цікавыя прыклады ў Вялікабрытаніі і Германіі (Гл. Спасылкі). Абедзве мадэлі вартыя ўжывання і ў іншых краінах.

Вымярэнне вартасці і эфектыўнасці

Зрабіць такія вымярэнні вельмі цяжка. Таму будуць разглядацца магчымыя спосабы дасягнення гэтай мэты.

Input	>>	Process	>>	Output	>>	Outcome	>>	Impact
-------	----	---------	----	--------	----	---------	----	--------

Выдаткі – Inputs - сюды трэба аднесці ўсе рэсурсы, які былі ў распараджэнні арганізацыі і якія спатрэбіліся ёй для арганізацыі справы – сервісу ці выпуску якога-небудзь прадукту на продаж (слова “продаж” ўжываецца ў шырокім сэнсе). Выдаткі – гэта фінансы, будынкі, сыравіна, тэхнічныя сродкі, персанал і, што ўсё больш прызнаецца, вельмі важны элемент – інфармацыя. Вымярэнне – гэта ўлік. Аднак і тут ёсць праблемы. Не заўсёды колькасць і якасць супадаюць. Так бібліятэка з багатымі рэсурсамі не абавязкова самая лепшая бібліятэка.

Працэсы - Processes - гэта тое, для чаго былі панесены выдаткі. Маецца на ўвазе стварэнне чаго-небудзь новага. Працэсы вымяраюцца для таго, каб пабачыць, як яны працуюць. У бібліятэках можна вымераць працэс работы з новымі кнігамі: як хутка фонд новых паступленняў становіцца даступны чытачам і ці адпавядае гэта запланаваным паказчыкам.

Прадуктыўнасць – Outputs – адзначае выпускаемы “прадукт”. У бібліятэцы мы гаворым пра колькасць “выкананых даведак”, “выданных кніжак”, “пасадачных месцаў для чытачоў”. Вельмі часта ўлічваецца колькасць саміх “outputs”. Якасць “прадукту” важная ў такой жа меры, як і колькасць.

Вынік – Outcomes - сярэдні паказчык, які дэманструе колькі разоў “прадукт” быў запатрабаваны. Для бібліятэкі гэта колькасць узятых чытачамі кніжак.

Уплыў - Impact – эффект, які «прадукт» аказвае на асяроддзе. Такі тэрмін ўжываецца вельмі шырока, таму што маюцца на ўвазе людзі, грамадства. Можна гаварыць пра «ўплыў», калі павелічэнне ўзроўню пісьменнасці грамадзян непасрэдна звязана з чытаннем бібліятэчных кніжак.

Галоўная цяжкасць вымярэння выніковасці звязаная з уплывам розных фактараў, і ніводны нельга ігнараваць. Звычайна лепшы шлях – запытацца ў карыстальнікаў, што яны пра гэта думаюць ці паназіраць за іх паводзінамі.

Стандартызаваныя анкетны для карыстальнікаў

Анкетны – гэта маркетынгаваы інструмент з вельмі вялікім патэнцыялам для бібліятэк. Часам іх лічаць адносна затратнымі, і некаторыя з пытанняў бібліятэкам не вельмі падабаюцца. Аднак стандартызаваныя анкетны спрыяюць зніжэнню выдаткаў і павелічэнню эфектыўнасці бібліятэчных устаноў.

У Вялікабрытаніі існуе нацыянальны ўзор анкетны – PLUS (Public Library User Survey). Намаганні, якія затрацілі бібліятэкі на работу з анкетамі не марнуюцца, вынікі апытанняў уносяцца ў базы дадзеных і ўлічваюцца пры параўнальным аналізаванні работы бібліятэк і нарміраванні. Па выніках устанаўліваюцца паказчыкі для Стандартаў - UK Public Library Standards. Існуюць чатыры базавыя анкетны: па агульных пытаннях, звязаных з карыстаннем бібліятэкамі, для дзяцей- карыстальнікаў, анкета - погляд на работу бібліятэчных устаноў тых, хто туды не ходзіць і анкета – меркаванне кліентаў, якім патрэбны электронны сервіс.

Стандарты

Ёсць два міжнародныя стандарты:

ISO 2789:1991 Information and documentation – International library statistics.

Гэты стандарт паказвае, як палічыць бібліятэкі, бібліятэкараў, кнігі, касеты, дыскі і г.д. для бібліятэчнага статыстычнага ўліку.

ISO 11620:1998 Information and documentation - Library performance indicators.

Стандарт прапануе 29 паказчыкаў, згрупаваных па такіх паняццях: а) абслугоўванне чытачоў; б) публічны сервіс, і с) тэхнічны сервіс.

У 2002 годзе яны былі перагледжаны. Стандарты добра працуюць, але ж не спраўляюцца там, дзе трэба ўлічваць эфектыўнасць электронных паслуг.

Вымярэнне спажывання электронных рэсурсаў

Спажыванне ліцэнзаваных электронных рэсурсаў павялічваецца і ў некаторых выпадках становіцца адзіным дамінуючым сродкам доступу да кантэнта (да змесціва). Электроннае асяроддзе, як заяўлена the World Wide Web, дае магчымасць лепш ацаніць спажыванне такіх рэсурсаў.

Ёсць багата інструментаў для аналізавання вэб-часопісаў. Вэб-часопісы - паведамленні ці іх сегменты, размешчаныя на прыстасаваннях для знешняй памяці для ўліку і збору дадзеных. Тыповы прыклад - [Analog](#). На сайце прысутнічаюць “он лайнавыя” кансультанты. Тым асобам, якія звязаныя са збіраннем статыстычных дадзеных пры дапамозе WWW, рэкамендуецца звярнуцца, напрыклад, да [“The Value of Web Statistics”](#): [“Why Web statistics are \(worse than\) meaningless”](#).

Новыя статыстычныя паказчыкі і іншыя інструменты ацэнкі электроннага сервісу. Параўнальны аналіз.

Developing National Data Collection Models for Public Library Network Statistics and Performance Measures

На працягу 2000-01 гадоў вивучалася пытанне збору і прымянення на практыцы нацыянальнай калекцыі статыстычных дадзеных, аналізуючай і дакладаючай сістэмы, якая будзе прадстаўляць у сетцы публічныя бібліятэкі і спрыяць працэсу вызначэння іх выніковасці. Гэта акуратныя і сваечасовыя дадзеныя. Калекцыя пабудавана на аснове ранейшых вынікаў работы (гл. наступны абзац), якія праз статыстыку дэманстравалі карціну, што склалася ў прафесійнай практыцы публічных бібліятэк (гл. ніжэй). Дырэктарамі праекта з’яўляюцца J.C. Bertot і C.R. McClure.

Developing National Library Network Statistics & Performance Measures - гэта матэрыялы, прысвечаныя вивучэнню нацыянальнай статыстыкі і выніковасці публічных бібліятэк. Гэта цікавыя для бібліятэкараў, даследчыкаў, палітыкаў факты аб ужыванні Інтэрнета і электронных рэсурсаў.

Вымярэнне папулярнасці электронных рэсурсаў (E-metrics)

Праект «The [E-metrics project](#)» мае на мэце збор дадзеных пра ўжыванне электронных рэсурсаў.

[Urban Libraries Council](#) (USA) – Эфектыўнасць ужывання Інтэрнета ў публічных бібліятэках. Вясной 2000 года даследчыкі патэлефанавалі 3 097 дарослым грамадзянам. Гаворка ішла на англійскай і іспанскай мовах.

Бібліятэкам можна параўнаць свае ўстановы з іншымі, дзе вяліся такія ж самыя даследаванні. Ім дапамогуць - the Public Library Peer Comparison [Tool](#) (інструмент параўнання работы публічных бібліятэк) і the Academic Libraries [version](#).

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

У гэтай вобласці існуе шэраг праблем, на якія неабходна звярнуць увагу:

Стандарты, якія тычацца максімальнай выніковасці, трэба дасканала вывучыць і ўжываць на нацыянальным узроўні;

Выдаткі на збор калекцыі дадзеных і на аналізаванне, вышэйшыя за тыя, што могуць дазволіць бібліятэкі;

Тэмы лічацца цяжкімі і не кожны іх разумее;

Станоўчы вопыт распаўсюджваецца і бярэцца на ўзбраенне вельмі марудна (ад акадэмічных бібліятэк да публічных, ад адной краіны да другой);

Улік электронных рэсурсаў ажыццявіць на практыцы вельмі цяжка. Але ж у будучым абавязкова давядзецца гэта зрабіць;

Наладзіць дасканалае вымярэнне эфектыўнасці паслуг толькі на нацыянальным узроўні будзе складана. А на міжнародным – вельмі складана.

Багата дзе не ведаюць лепшыя прыклады арганізацыі такога ўліку. На еўрапейскім узроўні назіраецца разгубленасць і тэндэнцыя нядоўга вывучаць праблему – напрыклад, the EC EQUINOX ініцыятыва па распрацоўцы метадаў вымярэння выніковасці бібліятэчнай работы фінансавалася толькі на працягу двух гадоў – і як кантраст – ЗША, дзе прафінансавана доўгатэрміновае даследаванне. Каб змяніць сітуацыю, давядзецца не толькі весці гаворку пра лепшы вопыт, а праз валанцёрскую работу на міжнародным узроўні распрацаваць такія інструменты і метадылогію іх ужывання.

СПАСЫЛКІ

Уводзіны

У гэтым раздзеле разглядаецца станоўчы вопыт і матэрыялы, якія даступныя лінгвістычна і праз вэб Прапанаваныя і ўжо працуюць (гэта не праекты нізкага ўзроўню).

Будуць разглядацца:

Некаторыя праекты, якія маюць здаровы патэнцыял і будуць мець вялікі ўплыў.

Матэрыялы на іншай, чым англійская, мове, у выпадку, калі сервіс/дзеяннасць маюць стваральны патэнцыял.

Галоўная ўвага надаецца еўрапейскаму вопыту, тым не менш прапануюцца важныя матэрыялы, нягледзячы на іх паходжанне. Напрыклад, сайт, на якім знаходзіцца статыстыка адной з бібліятэк - Joe Ryan's library – амерыканскі, але ж гэта выдатны прыклад збірання бібліятэчнай статыстыкі і ацэнкі эфектыўнасці работы. Там ёсць спасылкі, багатая бібліяграфія, указваюцца крыніцы. Дэманструецца статыстыка акадэмічных і школьных бібліятэк, музеяў і еўрапейскія статыстычныя крыніцы Еўропы.

Еўропа

LIBECON

Сайт, на якім знаходзіцца статыстыка еўрапейскіх бібліятэк, у тым ліку і публічных.

www.libecon.org

EQUINOX – праект, які спансiраваўся Еўрапейскай Камісіяй у межах спецыяльнай праграмы - the Telematics for Libraries Programme of the European Commission. Праект быў адрасаваны ўсім тыпам бібліятэк. Мэта – распрацаваць і пачаць ужываць метады ацэнкі выніковасці работы ў новым электронным асяроддзі паралельна з традыцыйнымі, і ўкараняць гэтыя метады для паляпшэння якасці менеджменту. Праект прапанаваў шэраг паказчыкаў для ацэнкі эфектыўнасці электронных паслуг.

<http://equinox.dcu.ie/>

CAMILE Concerted Action on Management Information for Libraries in Europe

CAMILE - сумесная акцыя ў межах вышэйпаказанай праграмы - the Telematics for Libraries sector of the Telematics Applications Programme of the European Commission. Мэта праекта CAMILE – распаўсюджванне вынікаў, якія былі атрыманы ў працэсе работы чатырох прафінансаваных ЕС праектаў - [DECIDE](#), [DECIMAL](#), [EQLIPSE](#) and [MINSTREL](#). Кожны з гэтых праектаў наладзіў даследаванні, накіраваныя на выпрацоўку мадэляў і інструментаў для ўдасканалення работы еўрапейскіх бібліятэк і прапанаваў унікальныя падыходы да вырашэння праблем, з якімі сутыкнуліся бібліятэкі ў наш час.

<http://www.staff.dmu.ac.uk/>

ISTAR

Стандартызаваныя анкеты, з дапамогай якіх ацэньваецца якасць трэнінгу і ступень папулярнасці сервісу публічных бібліятэк.

<http://www.istar.org/>

Данія

Danish National Library Authority

Сайт нясе веды (сучасныя матэрыялы, бясплатна, без рэгістрацыі) ў выглядзе нацыянальнай статыстыкі публічных бібліятэк. На англійскай мове. Мадэль для ўсіх.

<http://www.bs.dk/index.ihtml>

Германія

German Library Statistics

Існуе нацыянальная схема ацэнкі выніковасці работы ўсіх тыпаў нямецкіх бібліятэк. Такая схема статыстыкі адносна старая і часта крытыкавалася як неэфектыўная і не адпавядаючая часу. Аднак пакуль няма іншай нацыянальнай ініцыятывы.

<http://www.bibliotheksstatistik.de/>

Bertelsmann Foundation

У 1999 Фонд Бертэльсмана падтрымаў мерапрыемствы па вызначэнні метадаў параўнання якасці паслуг публічных бібліятэк. Бібліятэкі, якія займаюцца даследаваннямі, будуць таксама прымаць у гэтым удзел.

<http://www.bix-bibliotheksindex.de/>

Bertelsmann Stiftung Bix

Параўнанне (метрычны метады і аналіз працэсу)

<http://www.stiftung.bertelsmann.de/>

Нарвегія

Norwegian Statens Bibliotekstilsyn

Статыстыка публічных бібліятэк, больш дэталёвая, чым у варыянце Даніі. Рэзюме на англійскай мове адсутнічае.

<http://samson.bibtils.no/>

Вялікабрытанія

Chartered Institute of Public Finance and Accountancy (CIPFA)

На сайце знаходзіцца статыстыка брытанскіх публічных бібліятэк. Патрабуецца падпіска на сайт. Анкеты і каментарыі даступныя без абмежаванняў.

<http://www.ipf.co.uk/sis/leisure/publiclibraryactuals/default.asp>

Department for Culture, Media and Sport standards for public libraries in England

Большасць стандартаў - *input standards* будуць вытрыманы праз штогадовую статыстыку CIPFA. Ёсць і *output standards*, які датычыцца якасці абслугоўвання кліентаў. Праводзіцца рэгулярнае збіранне дадзеных, якія аналізуюцца.

http://www.culture.gov.uk/PDF/libraries_pls_assess.pdf

IPF Public Library Benchmarking Club

Параўнанне (метрычны метады і аналіз працэсу)

<http://www.ipf.co.uk/benchmarking>

The Library & Information Statistics Unit

LISU друкуе сабраныя ў публічных бібліятэках статыстычныя дадзеныя. Версія 2001 года - the Library and Information Statistics Tables (L.I.S.T.) – штогадовая статыстыка даступная «он лайн». Гэта вынікі работы публічных, акадэмічных, спецыяльных, нацыянальных і школьных бібліятэк. Версіі 2000, 1999, 1998 і 1997 гадоў таксама даступныя.

<http://www.lboro.ac.uk/departments/dils/lisu/lisuhp.html>

MIEL: Management Information for the Electronic Library

Разглядаецца сучаснае становішча бібліятэчнай справы. Прапануецца літаратура. Звяртаецца ўвага на паказчыкі, з дапамогай якіх ацэньваецца выніковасць работы электроннай бібліятэкі. Адзін з раздзелаў суміруе інфармацыю, якая давалася раней. Галоўныя прыклады дэманструюць дзейнасць акадэмічных бібліятэк.

<http://www.ukoln.ac.uk/dlis/models/studies/>

Performance measures

Гэтыя матрыцы – вынік аналізу ключавых дакументаў, якія датычацца паказчыкаў - індыхтараў эфектыўнасці работы бібліятэк. Работу выканаў John Sumsion у межах спецыяльнага праекта - the DECIDE project.

<http://www.staff.dmu.ac.uk/~camile/matrices/intro.htm#top>

The People's Network

У планах праекта - аб'яднаць 4300 публічных бібліятэк Вялікабрытаніі праз Інтэрнет. Работа завершыцца ў канцы 2002 года. Кошт праекта – 170 міліёнаў фунтаў сцэрлінгаў. Яго выканаўцы - the New Opportunities Fund (NOF) and Resource: The Council for Museums, Archives and Libraries. На вэб сайце можна будзе знайсці справаздачу.

People's Network: training success stories

Сайт прысвечаны пытанням трэнінгу – працэсу, вынікам. Прыведзеныя таксама розныя смешныя гісторыя, якія датычацца гэтай тэмы.

<http://www.peoplesnetwork.gov.uk/>

Стандартызаваныя анкеты.

PLUS [Public Library User Survey] – вывучаецца якасць абслугоўвання кліентаў.

<http://www.ipf.co.uk/plus/>

VITAL: The Value and Impact of IT Access in Libraries

Пастаўленае пытанне “Як ацаніць кошт і эфектыўнасць абслугоўвання кліента публічных бібліятэк у адносінах да сервісу, заснаванага на сучасных інфармацыйных тэхналогіях?” Праект не імкнецца толькі сабраць дадзеныя, каб атрымаць адказ пра сучасны стан спраў. Плануецца распрацаваць пераходныя метадыкі, якія дапамогуць бібліятэкам ацаніць якасць сваёй работы. Даклад з канчатковымі вынікамі і рабочыя запісы можна будзе прачытаць на вэб сайце.

<http://www.mmu.ac.uk/h-ss/cerlim/projects/vital.htm>

ЗША

Прапануецца шэраг сайтаў з матэрыяламі аб рабоце публічных бібліятэк і іншых устаноў.

<http://nces.ed.gov/surveys/libraries/>

ARL Statistics site

Гэта інтэрактыўны сайт, на якім можна знайсці разнастайныя матэрыялы пра бібліятэкі: арганізацыю іх прафесійнай практыкі, паказчыкі, графікі і г.д. Першасныя матэрыялы прапанаваныя ў ASCII фармаце.

<http://fisher.lib.virginia.edu/newarl/>

На вэб сайце размешчаны артыкул - матэрыялы даследчыцкай групы, якая імкнецца знайсці новыя метады параўнання выніковасці.

<http://www.arl.org/newsltr/197/peerqgroup.html>

International Coalition of Library Consortia (ICOLC)

Дапаможнік. Разглядаюцца статыстычныя метады вымярэння ўжывання рэсурсаў: вэб-індэксаваных, абстрактных і паўнатэкставых - Guidelines for Statistical Measures of Usage of Web-Based Indexed, Abstracted, and Full Text Resources (November 1998)

<http://www.library.yale.edu/consortia/webstats.html>

Library Statistics program

<http://www.nclis.gov/libraries/lsp/statist.html>

NCLIS Statistics and Surveys Web site

<http://www.nclis.gov/statsurv/statsurv.html>

Галоўныя публікацыі

Moore, N. *Measuring the Performance of Public Libraries: a Draft Manual*. Paris, General Information Programme and UNISIST, UNESCO, January 1989.

Муур, Н. Крытэрыі ацэнкі выніковасці работы публічных бібліятэк. Дапаможнік. Парыж, General Information Programme and UNISIST, UNESCO, студзень 1989.

Гэта работа заслугоўвае высокай адзнакі. Яе мова ясная і зразумелая.

Ward, Suzanne; Sumsion, John; Fuegi, David; Bloor, Ian. *Library Performance Indicators and Library Management Tools*. Luxembourg, European Commission DG-XIII-E3, 1995

Фінальны даклад па праекту - the PROLIB Project, які вядомы, як "The Toolbox Study". Грунтоўна вывучаўся (1) працэс вымярэння выніковасці работы публічных бібліятэк у Еўропе. Выпрацаваныя (2) рэкамендацыі па прыярытэтах далейшага развіцця і (3) прапанаваная цэлая «каробка» з інструментамі (toolbox) для ацэнкі выніковасці работы бібліятэк і паказчыкамі, якія важныя для бібліятэк рознага тыпу.

Bertot, J.C., McClure, C.R., and Ryan, J., *Statistics and Performance Measures for Public Library Networked Services*. Chicago, IL: American Library Association, 2001

У гэтым выданні разглядаюцца крытэрыі ацэнкі выніковасці новага электроннага сервісу.

Van House, Nancy A; Lynch, Mary Jo; McClure, Charles R; Zweizig, Douglas L; Rodger, Eleanor Jo. *Output Measures for Public Libraries: A Manual of Standardized Procedures*. Second edition. Chicago, America Library Association, 1987.

Другое выданне кнігі – работа групы аўтараў пад эгідай Амерыканскай бібліятэчнай асацыяцыі. Бібліятэчныя менеджэры знойдуць у ёй матэрыялы пра метады ацэнкі работы бібліятэк.

Van House, Nancy A; Weil, Beth T; McClure, Charles R. *Measuring Academic Library Performance: A Practical Approach*. Chicago, American Library Association, 1990.

Гэтая работа ідзе ўслед за вышэйназванай кніжкай і разглядае тыя ж самыя пытанні.

ФОНДЫ І ФІНАНСАВЫЯ МАГЧЫМАСЦІ

РЭЗЮМЕ

ЗМЕСТ

Разглядаюцца крыніцы фінансавання бібліятэк. Гэта іншыя за мясцовыя і цэнтральныя варыянты фінансавання. Звяртаецца ўвага на фандрайзінг, назапашванне прыбыткаў, падрыхтоўку спецыяльных праектаў для атрымання грантаў.

ПАЛІТЫКА

Публічныя бібліятэкі звычайна залежаць ад тых грашовых уліванняў, якія штогод робяць мясцовая і цэнтральная ўлады. На працягу апошніх гадоў гэтыя сумы растуць марудна. І гэта адбываецца ў той час, калі роля бібліятэк набывае і будзе набываць далей новыя якасці ў святле змен, якія нясуць новыя медыя і Інтэрнет, папулярнасць інфармацыйнага сервісу.

Большасць бібліятэк лічыць, што ўкараненне новых паслуг не абыдзеца без прынясення ў ахвяру часткі іх традыцыйнай практыкі, калі фінансаванне застанеца на ранейшым узроўні. Ім давядзецца вырашыць: ці шукаць дадатковыя крыніцы фінансавання, дзе іх шукаць і якія на гэта спатрэбяцца намаганні.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

У еўрапейскіх краінах існуюць розныя шляхі папаўнення галоўных крыніц фінансавання бібліятэк. Іх ведаюць бібліятэкары. Можна ў некаторых выпадках назіпазваць сродкі праз платныя паслугі, можна звярнуцца з праектамі ў спецыяльныя арганізацыі і фонды.

Бібліятэкі адаптавалі розныя стратэгіі для паляпшэння свайго фінансавага становішча: гэта партнёрства, гэта спецыяльныя людзі, якіх бібліятэкі запрашаюць на работу для таго, каб шукаць дадатковае фінансаванне і пісаць заяўкі на гранты.

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

Цяжка зразумець тэндэнцыю, калі бібліятэкі спакойна чакаюць перспектывы залежаць толькі ад традыцыйнага фінансавання. Арганізацыі, якія жадаюць стаць лідэрамі, дзе добра арганізаванае абслугоўванне чытачоў, дзе працуюць кваліфікаваныя спецыялісты і наладжаны добрыя партнёрскія кантакты, абавязаны імкнуцца да поспеху. Здаецца перспектыўным стварэнне спецыяльных праграм для прыцягнення не вельмі моцных прэтэндэнтаў на гранты. Веданне пазітыўных змен у іншых бібліятэках, станючы вопыт калег, і давядзенне такой інфармацыі да мясцовага кіраўніцтва – гэта неблагі ход, каб атрымаць іх грошы.

Неабходна звярнуць увагу воль на які магчымы рызыкаўны момант: калі кіраўніцтва даведаецца пра атрыманыя праз грант грошы, яно можа паспрабаваць урэзаць фінансаванне. Трэба ўважліва вывучыць такія перспектывы і паспрабаваць атрымаць грошы тады, калі сітуацыя зменіцца..

ЗМЕСТ

Разглядаюцца наступныя пытанні:

Фінансаванне грамадскага сектара

Назіпашванне прыбыткаў

Дадатковае фінансаванне

Партнёрства

Спецыялісты-фандрэйзеры

Чаго чакаць ад кантурэнтнага змагання за гранты

ПАЛІТЫКА

Разглядаюцца крыніцы, з якіх бібліятэкі атрымліваюць фінансаванне, у тым ліку і дзяржаўныя (грамадскі сектар), прыцягненне бібліятэкамі дадатковых сродкаў (узносы, ахвяраванні) і дадатковыя магчымасці (гранты, дарэнні, напісанне заявак)

Гэтыя шляхі атрымання фінансавання будуць разглядацца ў кантэксце:

Заканадаўчыя акты і рэгулюючыя дакументы, якія тычацца работы бібліятэк;

Вызначэнне мадэлі фінансавання бібліятэчнай дзейнасці

Узрастанне ролі паслуг публічных бібліятэк у эру лічбавых тэхналогій.

Публічныя бібліятэкі вельмі залежаць ад фінансавання праз грамадскі сектар (ад мясцовай і цэнтральнай улады), але ж такая сітуацыя ўжо змяняецца. Фінансаванне праз грамадскі сектар мае статычны характар і залежыць ад збору падаткаў. Існуе багата шляхоў арымання сродкаў праз гранты. Можна таксама змяніць традыцыйныя паслугі на больш сучасныя.

У той жа час публічныя бібліятэкі адчуваюць выклік часу. Ім давядзецца абараняць права на свае існаванне - *raison d'être* і падцвярджаць неабходнасць сваіх паслуг.

Узровень традыцыйнага фінансавання еўрапейскіх бібліятэк у перыяд з 1991–1998 гады павялічыўся толькі на 16 %. (Гл. [LibEcon](#)). У той жа самы перыяд:

Прыбытак праз спяганне ўзносаў і платы за паслугі ўзрос да 134%

Прыбытак, атыманы з дапамогай спецыяльных фондаў – 133%

Гэта дэманстрацыя таго, у якой ступені змяняюцца фінансавыя крыніцы, з якіх чэрпаюць сродкі еўрапейскія публічныя бібліятэкі.

Бібліятэкам абавязкова трэба ведаць устаноўлены ўзровень свайго фінансавання, каб планаваць сваю дзейнасць – купляць кніжкі і набываць іншыя рэсурсы, утрымліваць будынак бібліятэкі, аплочваць работу персаналу. Такія сродкі для бібліятэк вызначаюцца цэнтральнай уладай і ідуць праз мясцовае кіраўніцтва як частка агульнага забеспячэння іх прафесійнай дзейнасці. Але ж гэта не значыць, што так выконваюцца перспектыўныя стандарты, якія тычацца фундавання бібліятэк, нават нягледзячы на факты маніторынгу і аудыту ў шэрагу краін. (Гл. [Audit Commission](#)).

Падыходы, якія дэманструюць усталяванае законам права выдзяляць грошы на бібліятэкі, часцей за ўсё былі вызначаны ў мінулыя гады, не адпавядаюць часу і не даюць надзею бібліятэкам на тыя хуткія змены, якія чакае ад іх грамадства. З'яўленне Інтэрнета, запыты на новую інфармацыю і яе сучасную электронную дастаўку прадугледжваюць дадатковыя выдаткі, у той час, як фінансаванне застаецца

па-ранейшаму статычным. Выдаткі на стварэнне вэб сайта і лічбавага кантэнту – гэта толькі пачатак укаранення паслуг новага ўзроўню і першыя дадатковыя выдаткі, якія нясуць бібліятэкі.

Публічныя бібліятэкі будуць абавязаныя прапанаваць новыя праграмы і паслугі, каб задаволіць чаканні сваіх карыстальнікаў. У парадак дня сацыяльнай палітыкі ўвойдуць такія пытанні: сацыяльнае ўключэнне, адукацыя, актыўны ўдзел, бізнес, інваліды, дзеці. Як прыклад – пажыццёвае навучанне - *life long learning*, сацыяльная інтэграванасць і г.д., і падрыхтоўка сервісаў, які заснаваныя на тэхналогіях лічбавай эры; гл. рэсурсы, лічбаванне, мультымедыа, распрацоўка новых паслуг. Жыццё прымушае публічныя бібліятэкі ўкараняць інавацыйныя паслугі і рыхтаваць персанал да работы ў новых умовах.

Публічныя бібліятэкі абавязаныя працаваць у межах тых лімітаў, якія дазваляе заканадаўства. У некаторых краінах закон забараняе бібліятэкам спаганяць плату за абавязковыя паслугі. Але ж няма ўніверсальнага азначэння гэтых паслуг. Заканадаўства такіх краін было прынята даўно і не адпавядае рэаліям лічбавай эры.

Бібліятэкам рэкамендуецца валодаць аргументамі ў абарону сваёй новай сітуацыі і самастойна вырашаць: шукаць ці не дадатковыя фонды. Гэта можна зрабіць праз:

Гранты.

Іншыя крыніцы

Лабіраванне сваіх інтарэсаў у нацыянальных і мясцовых афіцыйных структурах.

Аказванне ўплыву на грамадскую думку.

Стварэнне групы сяброў публічных бібліятэк.

Арганізацыю сервісу сумесна з іншымі ўстановамі.

Назапашванне прыбыткаў ці спагананне платы за паслугі.

Вынікі даследаванняў у межах праекта [LibEcon](#) - акцыі стагоддзя – ілюструюць сучасныя шляхі акамуляцыі бібліятэкамі сродкаў на ўдасканаленне сваёй прафесійнай дзейнасці.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

Назапашванне прыбытку

Бібліятэкі ажыццяўляюць абслугоўванне насельніцтва і часам камерцыйных арганізацый, з якіх можна спагнаць грошы за паслугі. Да такіх паслуг адносяцца: пастаўка тэхнічнай інфармацыі, выдача некаторых матэрыялаў, напрыклад, аўдыа-відэарэсурсаў.

Закон не дазваляе браць грошы за запіс у бібліятэкі Вялікабрытаніі і Грэцыі, але ж у Германіі, Літве, Нідэрландах, Славакіі і Славеніі гэта дазволена. Дазваляецца аплата за запіс, за выдачу кніжак. Аднак прадугледжаныя спецыяльныя льготы для небагатых кліентаў.

Крыніцы даходаў часта пакрываюць выдаткі, звязаныя з арганізацыяй абслугоўвання, якое дазволена зрабіць платным. Трэба абавязкова ўлічваць усе расходы. Большая частка карыстальнікаў можа адмовіцца аплочваць паслугі ў поўнай меры. Напрыклад, браць кніжкі па міжбібліятэчным абанеменце, шукаць інфармацыю з дапамогай “он лайнавых” паслуг.

У Лондане ёсць бібліятэка (the London Library), дзе сервіс цалкам платны. Яна самаакупная. Каб стаць яе карыстальнікам, трэба ўнесці гадавую плату - 150 фунтаў (EUR 240). Для параўнання, каб запісацца ў публічную бібліятэку Брэмена, давядзецца заплаціць EUR 20 у год, у бібліятэку горада Калонь (Cologne) EUR 21. У гэтых бібліятэках устноюленыя спецыяльныя паніжаныя тарыфы для розных груп карыстальнікаў, такіх як студэнты і дзеці. У Брэмене бяруць EUR 3 за кожную выдачу, у Калоні - EUR 1.50 за выдачу аўдыа-візуальных дакументаў.

Ідэя стварэння публічнай бібліятэкі была заснавана на прынцыпе бясплатнасці выдачы кніжак для чытання тым, хто не ў стане сам плаціць за гэта. Да нашых дзён такі падыход застаўся нязменным для большасці супрацоўнікаў публічных бібліятэк і дэмакратычна настроенай улады, якая і дае грошы на бібліятэкі.

Назапашванне прыбытку заўсёды звязанае з аплатай такіх відаў паслуг як:

Права быць карыстальнікам бібліятэкі ці дазвол карыстацца яе паслугамі на працягу года.

Выдача кніг

Выдача аўдыа-відэа матэрыялаў, у тым ліку - відэа, DVDs, электронных кніжак (e-book readers).

Выдача падручнікаў для дзяцей, плакатаў, карт, кружак, канцылярскіх прыладаў, гнуткіх дыскаў, картак, акулераў для чытання.

Продаж састарэлай літаратуры.

Фотакапіраванне, раздрукоўка на прынтэры.
 Пеня за пратэрмінаванне часу карыстання бібліятэчнай кніжкай, яе страту, пашкоджанне.
 Доступ да лічбавай інфармацыі.
 Наведванне мерапрыемстваў, якія праводзіць бібліятэка.
 Продаж друкаванай прадукцыі - матэрыялы па гісторыі краю, карты, мясцовая інфармацыя.
 Здача ў арэнду пакояў і будынкаў.
 Капіраванне і фатаграфаванне матэрыялаў з лакальных калекцый.
 Паслугі для сферы бізнесу.
 Паслугі Інтэрнета.
 Міжбібліятэчны абанемент.
 Продаж ежы і напояў у памяшканні бібліятэкі.

Навучанне навыкам работы з Інтэрнетам і аказанне звязаных з ім індывідуальных паслуг таксама змогуць прынесці грошы.

Толькі некаторыя бібліятэкі карыстаюцца такімі метадамі назапашвання прыбытку. Часам так працаваць забараняе закон альбо такія паслугі ўваходзяць у спіс абавязковых і традыцыйна бясплатных. Колькасць грошай, якія чакаюцца ад платных паслуг важна заўсёды супаставіць з выдаткамі. Бібліятэкі маюць і сваю прафесійную этыку, вызначанае законам фінансаванне і не заўсёды правамоцныя ўводзіць платныя паслугі.

Заканадаўства, якое тычыцца публічных бібліятэк Даніі, дазваляе мець платныя паслугі (acts), аднак не дазваляе ім злоўжываць сваім становішчам: цэны павінны супадаць з рынкавымі і не ствараць праблемы для камерцыйных фірм.

Ім не дазволена браць грошы за запіс у бібліятэку і за выдачу кніг. Спецыяльны фонд - The Marketable Library Foundation - быў створаны дзеля таго, каб дапамагаць бібліятэкам працаваць у новых эканамічных умовах. На вэб сайце можна знайсці ўрыўкі з заканадаўчага акта, рэгламентуючага работу публічных бібліятэк Даніі (на англійскай мове).

Дадатковае фінансаванне.

У апошнюю дэкаду ў розных краінах назіраецца росквіт "культуры напісання заявак" бібліятэкамі, музеямі, архівамі. Улады, Еўрапейскі Саюз і іншыя структуры выдзяляюць фонды на цікавыя ініцыятывы праз спаборніцтва за атрыманне тэндара, праз разнастайныя праграмы, якія адпавядаюць умовам, якія яны выстаўляюць. Заяўкі разглядаюцца і перамагае лепшая - спаборніцтва прысутнічае абавязкова.

І гэта вельмі добры шлях атрымаць дадатковае фінансаванне для ажыццяўлення планаў, што немагчыма зрабіць пры традыцыйнай схеме фундаванна.

Спаборніцтва за дадатковае фінансаванне - гэта частка рынкавай культуры, якая немагчыма без інавацыйнага мыслення, ініцыятыўнасці. Улада станоўча адносіцца да гэтага працэсу і лічыць яго крокам наперад. У прадстаўнікоў грамадскага сектара ёсць дзве праблемы: добра ведаць умовы напісання заяўкі і яе якасная падрыхтоўка.

Адзін з універсітэтаў Вялікабрытаніі - the University of Northumbria in the United Kingdom - у 2001 годзе правёў даследаванне і вызначыў:

73% бібліятэк, музеяў, архіваў падрыхтавалі заяўкі на праекты - адну ці дзве ў перыяд з 1997 па 2000 гады.

У гэты ж сам перыяд толькі 3% бібліятэк не прэтэндавалі праз заяўкі на фінансаванне праектаў на суму EUR 150,000.

Большасць з іх былі прымушаны шукаць дадатковыя сродкі з-за недастатковасці галоўнага фінансавання.

Меншыя арганізацыі, з лімітаванымі рэсурсамі - кадрамі і немагчымасцю зрабіць эфектыўную экспертызу - могуць адчуваць сябе выключанымі з гэтай сістэмы фінансавання, і ёсць рызыка, што яны пачнуць адставаць.

Культура падрыхтоўкі ўдалай заяўкі залежыць ад актыўнай пазіцыі арганізацыі.

Калі рыхтуецца новы праект, трэба абавязкова прадэманстраваць моцныя сувязі з патэрналісцкай арганізацыяй, напрыклад, мясцовай уладай.

Арганізацыя, якая дэманструе такія моцныя сувязі з рознымі ўстановамі, абавязаная паказаць, што такое партнёрства часам было і прычынай праблем.

Арганізацыі - грантадаўцы звяртаюць асаблівую ўвагу на тое, як напісаная заяўка: рэалістычныя ці не тэрмін выканання праекта, ці якасна падрыхтаваны яе змест, прадэманстравана кампетэнтнасць грантазаяўляльніка, дрэнна, калі вельмі бедна вызначаны крытэрыі, мэты, задачы і недастаткова напрацаваныя лічбы, заяўка напісана вельмі складана і не можна ясна пабачыць, які чакаецца вынік.

Працэс пошуку сродкаў праз заяўкі на гранты часам мае тэндэнцыю паслабляць адносіны паміж арганізацыяй і яе галоўнай фінансуючай структурай.

*

Як вызначыць магчымасці і пачаць напісанне заявак.

Немагчыма прывесці на гэтай старонцы спіс усіх магчымых еўрапейскіх крыніц дадатковага фінансавання. Часцей за ўсё фінансаванне ажыццяўляецца на нацыянальным альбо рэгіянальным узроўні, а не на міжнародным. Нацыянальныя бібліятэчныя асацыяцыі альбо спансіруючыя дзяржаўныя арганізацыі абавязаныя парэкамендаваць бібліятэкам абавязкова шукаць дадатковыя крыніцы фінансавання. Буйныя мясцовыя ўстановы ствараюць спецыяльныя аддзелы, якім даручаецца пошук такіх крыніц і напісанне заявак. У гэтым дапаможніку даюцца спецыяльныя спасылкі на гэтыя крыніцы. Брытанская бібліятэчная асацыяцыя, напрыклад, інфармуе пра праграмы (EC funding) фінансавання і адрасуе да вэб сайтаў.

Як падрыхтаваць эфектыўную заяўку

У працэс падрыхтоўкі прафесіянальных бібліятэкараў абавязкова трэба ўключыць навучанне будучых спецыялістаў напісанню заявак на гранты і падрыхтоўцы спецыяльных дагавароў на атрыманне фінансавання ад прадстаўнікоў прыватнага сектара. Трэба ўлічваць, што кожная заяўка будзе спаборнічаць з дзесяткам прапаноў іншых прэтэндэнтаў. А колькасць грошай будзе ў дзесяць разоў меншая, чым яны спадзяюцца атрымаць.

Каб заяўка была эфектыўнай, трэба, каб яна:

- Адрознівалася ад іншых
- Мела ясныя і зразумелыя мэты
- Дэманстравала, як гэтыя мэты будуць дасягнутыя
- Прапанавала яркі план выканання праекта і паказала, хто будзе яго ажыццяўляць.

Ніжэй даюцца рэкамендацыі для тых бібліятэк, якія будуць рыхтаваць заяўкі на гранты:

- Выйгрышныя заяўкі заўсёды дэманструюць, што іх аўтар ўважліва і грунтоўна пазнаёміўся з праграмай фонду.
- У добрай заяўцы прысутнічае цікавая ідэя, якая супадае з галоўнымі мэтамі гэтай праграмы. Яна дэталёва апісаная, што і стане доказам таго, што праграма - прапанова грантадаўца была прачытаная вельмі грунтоўна і ўважліва.

Ідэя праекта абавязана супадаць з шэрагам крытэрыяў, да якіх адносяцца:

- Дэманстрацыя разумення праблемы.
- Адпаведны мэтам падыход да выбару метадалогіі і тэхнікі выканання праекта.
- Асабісты вопыт прэтэндэнта на грант.
- Рэальнасць выканання праекта і дэталёвая распрацоўка плана яго ажыццяўлення.
- Кошт праекта.

Ідэя, якую гранташукальнік мае намер ажыццявіць праз праект, абавязаная быць рэальнай.

Трэба, каб яна добра выглядала ў кантэксце магчымасцей праграмы. Была арыгінальная, прынесла відавочныя вынікі для арганізацыі, якая звяртаецца па грант, і для ўсяго грамадства, прадэманстравала прафесійны падыход і веданне тых практычных крокаў, якія ўжо былі зробленыя раней.

Распрацоўшчык праекта абавязаны быць упэўненым, што яго ўстанова зможа выканаць праект. У заяўку ўваходзіць план выканання праекта, з добра прапісанымі тэрмінамі і метадамі. Неабходна, каб каманда выканаўцаў была надзейная і добра падобраная - каб яе члены былі вопытнымі, адказнымі, добра разумелі мэты і задачы праекта.

Такі момант, як кіраванне праектам, з'яўляецца вельмі важным, асабліва калі праект выконваюць некалькі партнёраў. Ранейшыя сумесныя паспяховыя дзеянні партнёраў ці кансорцыума па выкананні праектаў - станоўчы фактар для грантадаўцы.

Можа стацца, што праграма звязаная са спецыфічнымі стандартамі, у заяўцы трэба паказаць, як гэтыя стандарты будуць вытрымлівацца.

Некаторыя праграмы ясна накіраваныя на вялікія (больш чым EUR 150,000 у год) і доўгатэрміновыя (звычайна на тры гады) праекты. Другія больш сціплыя - ад EUR 10,000 да EUR 15,000 ад 6 месяцаў да года. Заяўка абавязаная прадэманстраваць, што праект будзе прытрымлівацца неабходных фінансавых межаў.

Партнёрства

Для культуры напісання заявак з мэтай атрымання дадатковага фінансавання пашырэнне кола партнёраў і ўмацаванне партнёрскіх сувязей - звычайная справа. Перспектыўна працаваць сумесна з

іншымі партнёрамі. Імі могуць стаць і дабраахвотнікі, і прыватныя асобы, цэлыя мясцовыя арганізацыі ці іх аддзелы.

Бібліятэкі, музеі і архівы ў стане аб'яднаць свае намаганні для пошуку дадатковага фінансавання. І прадэманстраваць сістэматычнасць і стратэгічную накіраванасць такой дзейнасці, што вельмі спрыяльна ўплывае на грантадаўцаў.

Партнёрскія сувязі, прадэманстраваныя ў межах напісання заяўкі, трэба ўмацоўваць. Яны абавязковыя і дзеля падрыхтоўкі будучых заявак.

Спасылкі на групы карыстальнікаў, на якія праект зарыентаваны, і дэманстрацыя сфокусаванасці іх на патрэбах насельніцтва стане важнай прывілеяй праекта.

Партнёрства будзе адмоўна ўплываць на працэс, калі яно праявіцца ў абмежаваным выглядзе ці такім жа чынам закранаць фінансаванне.

Спецыялісты- фандрайзеры

Некаторыя адказныя асобы запрашаюць на работу спецыяльных супрацоўнікаў, якім даручаецца знаходзіць інфармацыю, якая тычыцца магчымасцей атрымання дадатковага фінансавання, і падрыхтоўка заявак, з дапамогай якіх гэта фінансаванне будзе спаданае.

Гэтыя спецыялісты адказваюць за выкананне праектаў і рашэнне праблем, што ўзнікаюць на працягу іх дзеяння.

Іх работа будзе лічыцца паспяховай тады, калі яны здолеюць знайсці дадатковыя сродкі. Яна будзе лічыцца добрай і пры ўмове поўнай акупнасці выдаткаў на іх пасаду. Звычайна яны назапашваюць значна больш грошай, чым іх выплочваюць за работу.

Работа фандрайзераў бывае больш прадуктыўнай пры ўмове падтрымкі іх намаганняў з боку вышэйшага кіраўніцтва.

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

Бібліятэкі абавязаны ясна зразумець, што ў будучыні іх галоўныя паслугі будуць залежаць ад вызначанага ім фінансавання. І трэба, каб існавала цесная сувязь такога фінансавання з неабходнасцю будаваць сучасную лічбавую бібліятэку, таму што толькі такая бібліятэка будзе патрэбна грамадству.

Не існуе ўніверсальнай фармулёўкі для галоўных бібліятэчных паслуг. Тое, што мы сёння ведаем пра гэта, можна аднесці і да (электронных)лічбавых і да традыцыйных рэсурсаў. У перспектыве прафесійная практыка бібліятэк будзе заснаваная на паслугах, звязаных з лічбавымі тэхналогіямі. У некаторых краінах гэта ўжо рэальнасць.

У наш час публічныя бібліятэкі фінансуюцца праз грамадскія фонды і, здаецца, што так яно будзе і далей. Багатыя краіны могуць сабе дазволіць мець сучасныя бясплатныя бібліятэкі і пашыраць іх паслугі па меры неабходнасці. У тых дзяржавах, дзе ўлада не валодае дастатковымі сродкамі, цяжка ўкараняць інавацыі.

Калі б публічныя бібліятэкі не былі абмежаваныя рознымі рэгуляваннямі і ім бы была дазволена большая, чым яны сёння маюць, свабода пошуку фінансавання, яны б здолелі атрымаць практычныя вынікі. Аплата за запіс у бібліятэку па поўнай шкале не па сілах многім грамадзянам. Давядзецца прасіць больш грошай за шэраг сучасных паслуг. А такая сітуацыя будзе аказваць нестаноўчы уплыў на грамадскае жыццё і спрыяць выключэнню многіх людзей з актыўнага сацыяльнага жыцця. Бібліятэка згубіць свой імідж установы, якая прыходзяць на дапамогу насельніцтву. А такая яе роля патрэбная і грамадзянам, і ўладзе.

Цяжка спрагназаваць ці павялічацца выплаты з бюджэту, з дзяржаўных фондаў на падтрымку публічных бібліятэк. Багата што будзе залежаць ад таго, ці змогуць яны прадэманстраваць свой практычны станоўчы уплыў на жыццё грамадства, эканоміку і культуру. І здаецца рэалістычным, што ў бліжэйшай будучыні, бібліятэкам абавязкова давядзецца шукаць іншыя-дадатковыя крыніцы свайго фінансавання.

Перспектывы працэсу пошуку фінансаў праз удзел у канкурэнтным спаборніцтве заявак

Культура падрыхтоўкі заявак, аб якой ішла гаворка вышэй, стварае ўмовы для фінансавання ўсяго працэсу абслугоўвання. Спецыяльныя праекты і станоўчыя змены, якія будуць дасягнутыя з іх дапамогай, з'яўляюцца - вось што самае каштоўнае. У некаторых краінах такая практыка стала хутка распаўсюджвацца і прыносіць свае значныя здабыткі. Часам складвалася нечаканая для бібліятэк сітуацыя. Так было з тымі ўстановамі, дзе навучыліся добра пісаць заяўкі, але аказаліся не ў стане своечасова і мэтанакіравана распарадзіцца атрыманымі сродкамі.

Некаторыя кіраўнікі ніжэйшага рангу не маюць рэсурсаў, каб займацца ідэнтыфікацыяй новых магчымасцей, рыхтаваць заяўкі, выконваць спецыяльныя праекты і, што важна, рэсурсаў, каб весці праект далей, і пасля заканчэння яго фінансавання.

Пасля заканчэння тэрмінаў праекта і яго фінансавання трэба абавязкова працягваць пачатую работу. Ва ўмовах з абмежаваным абавязковым фінансаваннем, гэта будзе спробай пераадрасаваць сродкі на больш перспектыўныя накірункі прафесійнай практыкі. Сёння па выніках многіх праектаў можна назіраць, як сродкі на набыццё кніжак пераадрасуюцца на ўкараненне электроннага сервісу.

Арганізацыі, дзе добра пастаўленая работа, ёсць высокакваліфікаваныя кадры і надзейныя партнёры маюць добрыя перспектывы выйграць. Слабейшым таксама трэба рыхтаваць праграмы, каб і ў іх быў шанец, які дапаможа потым знайсці правільныя арыенціры. А калі яшчэ і прадстаўнікі мясцовай улады дапамогуць падрыхтаваць заяўку, то гэта стане важкім укладаннем і дапаможа шырэй адчыніць кашалёк з грашыма гэтай улады.

Неабходна звярнуць увагу вось на які магчымы рызыкаўны момант: калі кіраўніцтва даведаецца пра атрыманыя праз грант грошы, яно можа паспрабаваць урэзаць фінансаванне. Трэба ўважліва вывучыць такія перспектывы і паспрабаваць атрымаць грошы тады, калі сітуацыя зменіцца.

СПАСЫЛКІ

Еўропа

EBLIDA

Вэб старонка, матэрыялы якой дэманструюць магчымасці для бібліятэк Еўропы атрымаць дадатковае фінансаванне, у тым ліку і праз ініцыятывы Еўрапейскай Камісіі.

<http://www.eblida.org/funding/funding.html>

Europa

Вэб сайт прапануе ініцыятывы Еўрапейскай Камісіі па дадатковаму фінансаванню.

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgc/info_subv/index_en.htm

The Gates Foundation

Выдзяляе гранты для бібліятэк, якія працуюць на непрывілегіяваных з пункту гледжання эканомікі тэрыторыях.

<http://www.gatesfoundation.org/>

EUCLID

Вэб сайт прапануе інфармацыю пра новыя фінансавыя магчымасці для еўрапейскіх культурных арганізацый, якія імкнуцца атрымаць дадатковае фінансаванне. EICs (European Information Centres) праводзяць кансультаванне.

<http://www.euclid.co.uk/>

LIBECON

<http://www.libecon.org/default.asp>

LibEcon2000 Millennium Study - Library Economics in Europe

Так званае даследаванне стагоддзя - Эканоміка еўрапейскіх бібліятэк .

<http://www.libecon.org/millenniumstudy/default.asp>

Данія

The Centre for Marketable Library Services, Aarhus.

Установа, якая дапамагае бібліятэкарам Даніі авалодаць новымі магчымасцямі праз арганізацыю платных паслуг.

<http://www.cby.dk/marketablelibrary.htm>

Фінляндыя

An account of public library funding in Finland.

Асвятляецца пытанне фінансавання публічных бібліятэк Фінляндыі.

http://www.minedu.fi/minedu/culture/libraries_gateways.html

Германія

The website of Cologne public library, showing list of subscription charges and loan charges.

Вэб сайт публічнай бібліятэкі ў горадзе Калонь прапануе дакумент, дзе зафіксаваныя цэны на разнастайныя паслугі, у тым ліку запіс у бібліятэку, выдача кніжак і г.д.

<http://www.stbib-koeln.de/nutzung/mitglied.htm>

The website of Bremen public libraries showing their list of charges.

Вэб сайт бібліятэкі Брэмена дэманструе цэны на свае паслугі

<http://www.stadtbibliothek-bremen.de/service/home.php3?service=preise>

United Kingdom

The Bidding Culture and Local Government.

Культура атрымання дадатковых сродкаў з дапамогай заявак на гранты. Доклад універсітэта - University of Northumbria

http://online.northumbria.ac.uk/faculties/art/information_studies/imri/rarea/im/pubsec/bidcul/Bidding_Culture_Final_Report.pdf

The Heritage Lottery Fund provides funds to heritage organisations and projects which may include libraries, museums and archives.

Латарэя ў падтрымку нацыянальнай спадчыны збірае сродкі, каб падтрымаць арганізацыі-музеі, архівы, бібліятэкі-і іх праекты.

<http://www.hlf.org.uk/>

The London Library

<http://webpac.londonlibrary.co.uk/>

NOF digitise programme

Нацыянальная латарэя Вялікабрытаніі. Сродкі ідуць на ажыццяўленне праектаў па лічбаванню дакументаў.

<http://www.nof-digitise.org/>

Resource

На старонцы можна знайсці арганізацыі, якія даюць гранты.

<http://www.resource.gov.uk/information/funding/00grants.asp>

The Wolfson Public Libraries Challenge Fund,

Праграма часткова фінансуецца ўладамі. Дае фінансавую падтрымку публічным бібліятэкам праз падрыхтаваныя імі заяўкі на выкананне праектаў.

<http://www.resource.gov.uk/action/dcmswolf/00dcmswo.asp>

КААПЕРАЦЫЯ І ПАРТНЁРСТВА

РЭЗЮМЕ

ЗМЕСТ

Разглядаецца менеджмент сумесных дагавораў, дзейнасць кансорцыумаў і партнёрскія стасункі з дзяржаўнымі арганізацыямі на нацыянальным і лакальным узроўнях.

ПАЛІТЫКА

У некаторых краінах культура партнёрскіх адносін стала важнай часткай дзяржаўнай палітыкі. Неабходнасць разглядаць бібліятэкі ў іншым філасофскім кантэксце, якую ўжо разумеюць у шэрагу краін і ў ЕС, усё часцей адзначае, што абавязкова давядзецца працаваць у кантакце з мясцовымі кіруючымі ўстановамі, агенцтвамі, лакальнымі і рэгіянальнымі структурамі цэнтральнай ўлады, а таксама з музеямі і архівамі.

З'яўленне электроннага сервісу і прысутнасць лічбавага кантэнту ў кіберасяроддзі стварае тую будучую сілу, якая парушыць многія арганізацыйныя бар'еры і прымусіць публічныя бібліятэкі павольна адносіцца да ўсталявання партнёрскіх кантактаў і сумеснай дзейнасці.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

Існуюць розныя эфектыўныя варыянты кааперацыі і партнёрства, звязаныя з дасягненнем агульна важных мэтаў. Такім варыянтамі можна палічыць:

Стратэгічнае партнёрства на нацыянальным, рэгіянальным і лакальным узроўнях. На нацыянальным узроўні часта ствараюць спецыяльныя агенцтвы, якія адказваюць за развіццё такіх устаноў як музеі, архівы, бібліятэкі.

Партнёрства публічных бібліятэк з іншымі бібліятэкамі.

Партнёрства з дабаахвотнікамі арганізацыямі.

Партнёрства з прамысловымі прадпрыемствамі.

Тыпы партнёрскіх адносін

Існуе багата розных тыпаў партнёрскіх адносін і мэтай іх усталявання. Яны могуць выглядаць так:

Адбываецца ўсталяванне партнёрскіх кантактаў на рэгіянальным, ці лакальным узроўнях - мясцовыя арганізацыі дамаўляюцца сумесна выконваць некаторыя абавязкі;

Прысутнічае задача, якую давядзецца вырашаць групе арганізацый, якія спецыялізуюцца па такой тэматыцы. Такія арганізацыі працуюць у адным рэгіёне і дамаўляюцца пра сумесныя абавязкі;

Трэба выканаць якое-небудзь заданне, напрыклад, арганізаваць новы сервіс, зрабіць прэзентацыю, наладзіць працэс навучання, укаранення інфармацыйных тэхналогій і набыццё рэквізіту.

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

Эфектыўнасць новых лічбавых тэхналогій прынесла новыя рэаліі ў жыццё бібліятэк і іншых устаноў, якія былі больш ці менш звязаны паміж сабой праз прафесійную дзейнасць. Каб умацаваць такія партнёрскія сувязі трэба ў перспектыве павялічыць фінансаванне. Новыя мадэлі такога сяброўства ўжо ёсць - рэгіянальныя Культурныя цэнтры добра падыходзяць дзеля таго, каб на практыцы ажыццяўляць інавацыйныя праекты, ідэі, прапановы, паслугі мясцовых устаноў культуры.

Заканадаўства і рэгуляванне, якое тычыцца партнёрства і кааперацыі паміж бібліятэкамі і іншымі культурнымі ўстановамі, абавязана ўлічваць той факт, што такія папарадкаваныя мясцовым уладам службы, як бібліятэкі, ужо не змогуць працаваць, як раней, самі па сабе. Яны павінны стаць часткай адзінай сеткі, у якой прадстаўленыя грамадскі, прыватны і дабрачынны сектары.

ЗМЕСТ

Разглядаюцца пытанні:

Стратэгічнае партнёрства

Тыпы партнёрства

Наладжванне партнёрскіх адносін

Арганізацыя партнёрства

Падтрымка партнёрскіх сувязей.

ПАЛІТЫКА

У некаторых краінах, напрыклад, у ЗША, культура партнёрскіх адносін стала важнай часткай дзяржаўнай палітыкі. Неабходнасць разглядаць бібліятэкі ў іншым філасофскім кантэксце, якую ўжо разумеюць у шэрагу краін і ў ЕС, усё часцей адзначае, што абавязкова давядзецца працаваць у кантакце з мясцовымі кіруючымі ўстановамі, агенцтвамі, лакальнымі і рэгіянальнымі структурамі цэнтральнай ўлады, а таксама з музеямі і архівамі.

Сумесна з партнёрамі публічныя бібліятэкі змогуць знайсці дадатковае фінансаванне дзеля ўкаранення інавацыйных праектаў і свайго далейшага развіцця, і арганізаваць навучанне супрацоўнікаў новым навыкам работы, без якіх нельга ўявіць сучасную прафесійную практыку.

З'яўленне электроннага сервісу і прысутнасць лічбавага кантэнту ў кіберасяроддзі стварае тую будучую сілу, якая парушыць многія арганізацыйныя бар'еры і прымусіць публічныя бібліятэкі павялічыць адносінны да ўсталявання партнёрскіх кантактаў і сумеснай дзейнасці.

Попыт на паслугі будзе расці, асабліва калі бібліятэка з'яўляецца адзінай у сваім рэгіёне ўстановай, якая іх прапануе. Толькі з добра наладжанымі партнёрскімі сувязямі бібліятэка будзе працаваць нармальна - пашыраць кола паслуг, вырашаць фінансавыя пытанні.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

Партнёрства - гэта метада дасягнення канчатковага выніку праз сумесныя дзеянні. Партнёрскія адносіны пачынаюць з'яўляцца таму, што ўдзельнікі такога саюза лічаць іх цудоўным сродкам дасягнення пастаўленых мэтай і задач. Яны будуць эфектыўнымі пры ўмове раўнаважнага ўкладання ў агульную справу з боку ўсіх партнёраў.

Патэнцыяльныя партнёры публічных бібліятэк.

Эфектыўна вырашыць разнастайныя задачы дапамогуць розныя тыпы партнёрства і кааперацыі. Стратэгічнае партнёрства можна ўсталяваць на нацыянальным, рэгіянальным і лакальным узроўнях.

На нацыянальным узроўні партнёрства неабходнае для выканання важных нацыянальных спецыяльных праграм. Напрыклад, праект The People's Network у Вялікабрытаніі плануе даць доступ да Інтэрнета ўсім публічным бібліятэкам. Гэта частка дзяржаўнай праграмы, мэтай якой - дазволіць кожнаму грамадзяніну краіны атрымаць інфармацыю "он лайн".

На рэгіянальным узроўні партнёрскія сувязі ставараюцца для таго, каб:

Арганізаваць спецыяльнае агенцтва, якое адказвае за развіццё музейнай справы, бібліятэк і архіваў і змога даць сектару больш магчымасцей для ўдасканалення практыкі праз лідэрства, кансультацыі, напісанне заявак на гранты, распрацоўку спецыяльных праектаў, адвакацкую дапамогу, развіццё сервісу. У некаторых выпадках рэгіянальнае партнёрства можа быць лімітаванае і тычыцца толькі публічных бібліятэк.

Вырашаць такія задачы як будаванне шырокай рэгіянальнай сеткі публічных бібліятэк, развіццё і дастаўка электроннага кантэнту, павышэнне кваліфікацыі супрацоўнікаў, падтрымка працэсу чытання, стварэнне ўмоў для пажыццёвага навучання для жыхароў рэгіёна.

Прадстаўляць інтарэсы трох відаў устаноў у рэгіянальным і стратэгічным кантэкстах: у дзяржаўных кіруючых арганізацыях, у палітычных старуктурах і на ўзроўні выканаўчай улады, у нацыянальных і рэгіянальных прафесійных і адукацыйных арганізацыях, у мясцовых кіруючых органах і ў добраахвотніцкіх арганізацыях.

Каб дзейнасць была паспяховай, рэгіянальныя стратэгічныя структуры абавязаны мець цесныя сувязі з тымі арганізацыямі, інтарэсы якіх яны прадстаўляюць і асабліваю ўвагу звяртаць на прыярытэты і патрэбы кожнай арганізацыі, кожнай лакальнай аўтаноміі.

Партнёрства публічных бібліятэк з іншымі бібліятэкамі

Групы бібліятэк, звычайна публічных і акадэмічных змогуць дамовіцца аб сумеснай дзейнасці ў такой вобласці як камплектаванне рэсурсаў (галоўным чынам электронных), лічбаванне галоўных рэсурсаў і арганізацыя доступу да іх праз сумесны вэб сайт, інтэрфейс альбо сумесную сістэму пошуку інфармацыі, можна, напрыклад, аб'яднаць каталогі.

Партнёрства з добраахвотніцкімі арганізацыямі

Публічныя бібліятэкі змогуць толькі выйграць, калі будуць мець у ліку сваіх партнёраў добраахвотніцкі сектар і грамадскія арганізацыі, якія працуюць з састарэлымі грамадзянамі, інвалідамі, этнічнымі групамі і меншасцямі.

Партнёрства з прамысловымі прадпрыемствамі

Тэлекамунацыйным правайдэрам трэба прадаць паслугі сваёй інфраструктуры, у якую яны ўклалі грошы і якая дапамагае ім замацавацца на рынку. Лакальныя і рэгіянальныя кіруючыя структуры, кансорцыумы часта купляюць шырыню паласы дзеля арганізацый сваіх разнастайных паслуг. Магчымаць рабіць сумесныя інвестыцыі ў арганізацыю паслуг публічных бібліятэк і тэлекамунацыйных арганізацый на ўмовах раздзялення рызыкі і прыбытку яшчэ патрабуе вывучэння.

Тыпы партнёрскіх адносін

Існуе багата розных тыпаў партнёрскіх адносін і мэтай іх усталявання. Яны могуць выглядаць так:

Адбываецца ўсталяванне партнёрскіх кантактаў на рэгіянальным, ці лакальным узроўнях - мясцовыя арганізацыі дагаворваюцца сумесна выконваць некаторыя абавязкі;

Прысутнічае задача, якую давядзецца вырашаць групе арганізацый, якія спецыялізуюцца па такой тэматыцы. Такія арганізацыі працуюць у адным рэгіёне і дамаўляюцца пра сумесныя абавязкі;

Трэба выканаць якое-небудзь заданне, напрыклад арганізаваць новы сервіс, зрабіць прэзентацыю, наладзіць працэс навучання, укараніць інфармацыйныя тэхналогіі і набыць рэквізіт.

Неабходна правесць трэйнінг па такіх пытаннях, як новыя інфармацыйныя тэхналогіі і менеджмент.

Будуць разглядацца пытанні: вызначэнне магчымасцей для стварэння сумеснага навучання персаналу, разгляданне агульных праблем і магчымых рашэнняў, пошук лепшых варыянтаў, арганізацыя сумесных заняткаў, аб'яднанне навучальных рэсурсаў і сумеснае іх набыццё, узаемаабмен кадрамі.

Сумесная дзейнасць па укараненні інфармацыйных тэхналогій паспрыяе аптымізацыі працэсу, створыць магчымасці для арганізацыі новага сервісу, напрыклад, можна будзе мець агульныя электронныя рэсурсы і базы дадзеных, даваць да іх доступ. Гэта будуць крокі да стварэння віртуальнай бібліятэкі.

Камплектаванне

Партнёрства і стварэнне кансорцыумаў з мэтай сумеснага камплектавання фондаў вельмі распаўсюджанае і сустракаецца ўсё часцей, асабліва сярод акадэмічных бібліятэк. Гэта спосаб

эканоміць бібліятэчныя сродкі. Бібліятэкі дамаўляюцца, хто і якія рэсурсы набывае. Такі метады вельмі прадуктыўны, асабліва калі трэба набыць электронныя дакументы. Выдаўцы і пакупнікі, як члены кансорцыума, маюць кожны сваю выгаду: эканомія на маркетынгавых даследаваннях, гарантаваны рынак, упэўненасць у рэалізацыі тавару. Так можна паменшыць выдаткі і пабудаваць палітыку сумеснага камплектавання. Кансорцыум зможа дазволіць сабе дзейнічаць і з пазіцыі сілы на перагаворах з пастаўшчыкамі і будзе добра выглядаць на міжнародным узроўні. (гл. EIEL)

Захоўванне ўнікальных матэрыялаў таксама можна рабіць разам. Так лягчэй выконваць экспертызу і пазбегнуць дубліравання дзеянняў. Для такой работы неабходныя вельмі кваліфікаваныя супрацоўнікі, акуратныя дадзеныя, адэкватнае фінансаванне, адпаведныя стандарты, спецыяльная палітыка і рэгуляванне, механізм аб'яднання інфармацыйных рэсурсаў і доступу да іх. (Гл.лічбаванне).

Аб'яднанае фінансаванне - гл.фонды

Усталяванне партнёрскіх адносін

Нефармальныя кантакты і дамоўленасці паміж асобамі, якія прымаюць рашэнні і будуць перспектыўнымі партнёрамі, зможа стаць першым крокам да будучых актыўных сумесных дзеянняў, асабліва калі абодва бакі маюць агульныя мэты. Такія адносіны рэкамендуецца аформіць афіцыйна - вызначыць агульныя мэты, задачы, тэрмін іх выканання, кадры, карыстальнікаў, для якіх ўсё гэта будзе рабіцца, узровень адказнасці кожнага ўдзельніка, асоб, адказных за маркетынгавыя даследаванні, абсталяванне і медыя-сродкі.

Вызначэнне місіі

Партнёрскія адносіны запатрабуюць вызначэння іх місіі, напрыклад:

"узначаліць работу сектара і спрыяць яго лідзіруючай ролі ў працэсе падтрымкі адукацыі, эканомікі і культурнага жыцця рэгіёна."

"мадэрнізаваць і вызначыць новы змест парфесійнай практыкі публічных бібліятэк, арганізаваць іх работу ў адпаведнасці з сучаснымі стандартамі, дапамагчы ім выкарыстаць свой патэнцыял у падтрымку працэсаў адукацыі, сацыяльнага ўключэння, эканамічнага і сацыяльнага аднаўлення"

Што давядзецца зрабіць

Каб партнёрства стала жыццяздольным і змагло прадэманстраваць актыўную пазіцыю і патэнцыяльныя набыткі неаходна:

падрахтоваць Стратэгічны план, дзе будуць вызначаны мэты і задачы.

выдаваць Бягучыя планы на кожны спецыфічны тэрмін.

вызначыць Кадры, якія прымуць удзел у выкананні работы.

інфармаваць грамадскасць пра вынікі выканання Бягучых планаў праз Справаздачы і спецыяльныя дакументы.

Арганізацыя і структура партнёрскіх адносін

Партнёрства абавязанае быць адказнай арганізацыяй з легальным статусам і легальным персаналам. Напрыклад, гэта можа быць зарэгістраваная кампанія ці якая-небудзь афіцыйная дабраахвотніцкая супольнасць. Партнёрству часам трэба дэманстраваць сваю карпаратыўную ідэнтыфікацыю - лагатып, брэнд-імя і г.д. Партнёры самі вырашаюць ці варта іх карпарацыі ўваходзіць у іншыя партнёрскія групы.

Кіраўніцтва партнёрскімі арганізацыямі трэба ажыццяўляць на падставе ясных рэгулюючых дакументаў і працэдур. Як прыклад можна прывесці адну з бібліятэк Каліфорніі-California Statewide Electronic Library. (гл.Кансорцыум)

У Савет Дырэктароў звычайна ўваходзяць прадстаўнікі ад кожнай арганізацыі-партнёра

Узначальваць яго зможа, напрыклад, адказная асоба з мясцовай адміністрацыі, палітычных колаў, асамблей, акадэмічнай сферы, незалежных ці прафесійных бібліятэчных арганізацый, музеяў і архіваў. У яго можна запрасіць асоб, якім дзейнасць партнёрскай арганізацыі здаецца вельмі цікавай і важнай. Такія людзі могуць прадстаўляць структуры нацыянальнага ці рэгіянальнага ўзроўняў.

Пытанне фінансавання дзейнасці партнёрскіх арганізацый можна ажыццяўляць праз удзел у розных праграмах.

Гэта могуць быць

гранты, атрыманыя праз нацыянальныя і рэгіянальныя праграмы фундавання

членскія ўзносы

фінансавая дапамога ад мясцовых фондаў

аб'яднаныя набыткі

фінансаванне праектаў праз дзяржаўныя ініцыятывы, якія прадугледжваюць выдзяленне сродкаў, еўрапейскія фонды, RTD праграмы, такія як IST.

У некаторых выпадках партнёры самі мэтанакіравана ствараюць свае спецыяльныя фонды.

Як зрабіць партнёрства паспяховым

Каб атрымаць станоўчыя вынікі ад партнёрскай дзейнасці, трэба мець на ўвазе некалькі важных момантаў:

у кожным партнёрскім саюзе прадугледжваецца прадстаўніцтва менеджэраў вышэйшага звяна ад бібліятэк і мясцовага кіраўніцтва;

у кожнай арганізацыі-партнёры абавязкова павінна быць адказная асоба з такога звяна, таму што для выканання сумесных праектаў ад арганізацыі запатрабуецца высокі ўзровень менеджменту; добрае разуменне кожным удзельнікам партнёрскага саюза мэтай і задач, валоданне прафесійнай культуры;

рэальныя мэты і чаканні;

стратэгія ліквідацыі кансорцыума - дамоўленасць пра заканчэнне партнёрскіх кантактаў у вызначаных сітуацыях, умовы падзелу актываў і адказнасці. Абавязкова трэба вызначыць метадалогію такой дзейнасці.

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

Эфектыўнасць укаранення лічбавага тэхналогія залежыць ад гатоўнасці бібліятэк і іншых устаноў менш спадзявацца толькі на сябе, а аб'ядноўваць свае намаганні. Ёсць новыя мадэлі, якія можна ўзяць за прыклад. Гэта стварэнне Рэгіянальнага Сервіснага Цэнтра, які будзе рэгенерываць і ажыццяўляць лепшыя ідэі, інавацыі, магчымыя паслугі для ўдасканалення работы лакальных культурных устаноў.

Будучыня партнёрства напрамую звязаная з фінансаваннем. Наяўнасць фінансавання – вельмі важная ўмова. Калі яно ідзе, то гэта доказ таго, што партнёрства будзе ў стане дасягнуць сваіх мэтай. Калі пачынаюць змяняцца ўмовы фундавання, эфектыўнасць работы кансорцыума зніжаецца.

Заканадаўства і рэгуляванне, якое тычыцца партнёрства і кааперацыі паміж бібліятэкамі і іншымі культурнымі, абавязана ўлічваць той факт, што такія папарадкаваныя мясцовым уладам службы, як бібліятэкі, ўжо не змогуць працаваць, як раней, самі па сабе. Яны павінны стаць часткай адзінай сеткі, у якой прадстаўленыя грамадскі, прыватны і дабрачынны сектары.

СПАСЫЛКІ

Партнёрства на міжнародным узроўні

Bertelsmann Foundation - Фонд Бартэльсмана

На вэб сайце знаходзяцца два цікавыя дакументы

<http://www.bertelsmann-stiftung.de/documents/holt6en.pdf>

eIFL - Electronic Information for Libraries - Электронная інфармацыя для бібліятэк

Мэта такога саюза - спрыяць стварэнню доступу да навучальных рэсурсаў праз Інтэрнт у бібліятэках краін з пераходнай эканоміяй. Пачаў сваю дзейнасць у кастрычніку 1999 года як сумесная ініцыятыва OSI і EBSCO Publishing. Прапануе доступ да электронных часопісаў, галоўным чынам па сацыяльных і гуманітарных навук, бізнесу ў 40 краінах, дзе працуе Фонд Сораса.

<http://www.eifl.net/>

Данія

Bibliotek.dk gives immediate access to Danish Libraries - Доступ да дацкіх бібліятэк.

З канца 2000 bibliotek.dk дае насельніцтву доступ да Аб'яднанага нацыянальнага каталога Даніі-The Danish National Union Catalogue, у якім прадстаўленыя амаль усе публічныя бібліятэкі Даніі і публічныя даследніцкія бібліятэкі.

<http://www.bibliotek.dk>

DEFF (Danish Electronic Library)

Ліцэнзаваны кансорцыум, у які ўваходзяць публічныя і даследніцкія бібліятэкі краіны.

<http://www.deff.dk/?lang=eng>

Фінляндыя

FinELib

Ліцэнзаваны кансорцыум, у які ўваходзяць публічныя і даследніцкія бібліятэкі краіны.

<http://www.lib.helsinki.fi/finelib/english/>

Helsinki City Library - Гарадскя бібліятэка Хельсінкі

Запытайцеся пра тое, што жадаеце ведаць - чудоўная ідэя для радыёпраграмы.

<http://www.uwasa.fi/~sukkula/einformation.php3>

Viikki, Helsinki

Прыклад кааперацыі паміж публічнай і даследніцкай бібліятэкамі, якія знаходзяцца ў адным будынку.

<http://helix.helsinki.fi/infokeskus/english/index.html>

Германія**Augsburg**

Літаратурная кампанія ў падтрымку аднаго аўтара праходзіць кожны год у горадзе Augsburg. Партнёры - Культурная служба горада, бібліятэкі, кніжныя крамы, школы і нават рэстараны..

http://www.augsburg.de/Seiten/augsburg_d/frames/kbuero.shtml (in German)

BINE (Library+Internet = Navigation+Indexing)

(Бібліятэка+Інтэрнет=Навігацыя +Індэксацыя).

Праект мае намер запрасіць таксама іншыя публічныя бібліятэкі Германіі, каб стварыць віртуальную Інтэрнет бібліятэку як the FNG у Даніі і Internet Public Library у ЗША. У яго новая назва - ILEKS (Інтэрнет сервіс пры дапамозе бібліятэкараў). У праекце прымаюць удзел Брэмен і 6 іншых бібліятэк з кансорцыуму.

<http://www.stadtbibliothek-bremen.de/bine/start.html>

Deutsche Internetbibliothek

Новы праект пад назвай "German Internet Library"(Нямецкая Інтэрнет бібліятэка) пачаў працаваць з 1 студзеня 2002.

<http://www.bertelsmann-stiftung.de/project.cfm?lan=de&nid=581&aid=5383>

Digital Library NRW

Кааператыўная пілотная схема, па якой працуюць публічныя бібліятэкі гарадоў. Калонь, Дюссельдорф і Дортмунд. Бібліятэкі маюць доступ да базаў дадзеных праз канал HBZ , па якім ідзе інфармацыя да даследніцкіх бібліятэк North Rhine-Westphalia .Інфармацыя дапамагае рэфератыўнай дзейнасці.

[http:// www.hbz-nrw.de/digioeb](http://www.hbz-nrw.de/digioeb)

Dresden

Спіс праектаў, у якіх прымаюць удзел розныя партнёры,. Выканаўцы праектаў - бібліятэкі Дрэздэна.

<http://www.bertelsmann-stiftung.de/devision.cfm?lan=en&nid=420> (гл Трэйнінг)

Phantastische Bibliothek, PB, Wetzlar

PB - даследніцкая бібліятэка, якая збірае казкі, фантастыку, фантазіі, утопіі, звязаныя з горадам Wetzlar. Бюджэт вельмі маленькі. Калекцыя трымаецца на дарунках выдаўцоў.

<http://www.wetzlar.de/phbiblwz/index.html> (Германія)

Італія**ICCU**

Сумесны бібліятэчны праект - SBN Interlibrary loan. Выканаўцы 51 бібліятэка. Праца вядзецца на нацыянальным узроўні: арганізуецца доступ праз WWW да бібліяграфічных каталогаў он-лайн(the SBN Index), прыблізна 9 мільёнаў лакалізацый і 4,5 мільёны бібліяграфічных апісанняў.

<http://sbnonline.sbn.it/>

Нідэрланды**Biblioplaza: Practical and digital co-operation in Overijssel**

Публічныя бібліятэкі маюць розныя формы кааперацыі, напрыклад, ствараюцца каманды інфармацыйных спецыялістаў, і шэраг культурных устаноў з іх дапамогай прысутнічаюць ў Biblioplaza.

<http://www.biblioplaza.nl/>

Info-chat in Flevoland

Bibliofoon - аб'яднаны сервіс правінцыяльных бібліятэчных цэнтраў. Спецыяльны нацыянальны тэлефон быў пазней заменены на лічбавыя паслугі.

<http://www.probiblio.nl/probiblio/bibliof.htm>

Іншыя бібліятэкі (такія як Oss) прапанавалі лічбавыя паслугі з дапамогай свайго бібліятэкара. Публічныя бібліятэкі з правінцыі Flevoland выходзілі на чат з карыстальнікамі кожны дзень.

<http://www.digitalebibliotheekflevoland.nl/chatten.html>

Library Pass in North Holland

У правінцыі North-Holland бібліятэкары сумесна працуюць з 1992 як адна бібліятэка - у іх адзіны пашпарт бібліятэкі, адзіная картка карыстальніка, якая сапраўдная для ўсіх бібліятэк правінцыі.

<http://www.nblc.nl>

Multi-co-operation in RotterdamNet .

Гэта прыклад супрацоўніцтва бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў некалькіх музеяў. У сетцы Rotterdam Net каля 4 мільёнаў кніжак, 5 тысяч падпісных выданняў і тысяча электронных дадзеных - файлаў па тэме "Ротэрдам"

<http://www.rotterdamnet.nl/>

Tailor-made co-operation: Project Bureau Maatwerk The Hague

Спецыяльнае Праектнае бюро публічнай бібліятэкі Гаагі працуе з групамі прадстаўнікоў розных культур, спецыялістаў, мастакоў, настаўнікаў, філосафаў, аўтараў, паэтаў, музыкантаў. Як вынік такой кааперацыі - лекцыі і прэзентацыі ў бібліятэках- філіялах.

<http://www.dobdenhaag.nl>

Іспанія

Ask a Librarian service - Запытайцеся ў бібліятэкара

Сервіс "Pregunte, Las bibliotecas responden" ("Ask, the libraries answer") - "Запытайцеся ў бібліятэкара" створаны для таго, каб праз Інтэрнет з дапамогай электроннай пошты і вэб сайта наладзіць прафесійныя сувязі з бібліятэкамі з розных камун. Каардынуецца Міністэрствам адукацыі, культуры і спорту.

<http://pregunte.carm.es/pregunte/pub06.html>

<http://www.ifa.org/VII/s8/annual/country.htm#spain>

Швецыя

SeniorSurf day

Першы SeniorSurf дзень быў арганізаваны ў Швецыі ў 1999. Гэта была кааперацыя паміж 300 публічнымі бібліятэкамі, the SeniorNet (an NGO) і спонсарамі - камерсантамі. У гэтым саюзе працавалі 30.000 удзельнікаў, і было арганізавана вельмі ўдалае мерапрыемства (2000 і 2001). Такія кампаніі сёння арганізуюцца ва ўсіх паўночных краінах.

http://www.seniornet.se/browse.jsp?id=01_03&cikkid=401

Вялікабрытанія

Ask a librarian, a co-operative email enquiry service. - Запытайцеся ў бібліятэкара, даведачная e-mail служба

<http://www.ask-a-librarian.org.uk/before.html>

Co-East

Кансорцыум, у якім прымаюць удзел 10 публічных бібліятэк працуе ва ўсходнім рэгіёне Англіі. Мэта - спрыяць распаўсюджванню інфармацыйных тэхналогій, дапамагаць насельніцтвау атрымліваць рэсурсы з дапамогай PC і праз доступ да Інтэрнета.

<http://www.co-east.net/>

The Libraries Partnership - West Midlands (TLP-WM)

TLP-WM распрацоўвае стратэгію і меры падтрымкі, распрацоўвае праекты, выконвае ролю communications hub для бібліятэк, музеяў, архіваў у рэгіёне West Midlands. Мае сувязі з WM Arts і іншымі культурнымі агенцтвамі. Галоўная мэта - падтрымаць навучанне, культуру, бізнес праз даступныя кожнаму рэсурсы.

<http://www.tlp-wm.org.uk/>

Libraries Together: Liverpool Learning Partnership.

Вэб сайт кансорцыума з 5 бібліятэк у Лівэрпулі

<http://www.liv.ac.uk/Library/llgroup/llg.html>

London's Museums, Archives & Libraries (LMAL)

Партнёрства лонданскіх кіруючых органаў, якія прадстаўляюць культуру, музеі і бібліятэкі - London Archives Regional Council, London Libraries Development Agency and London Museums Agency.

Партнёрства LMAL імкнецца наладзіць эфектыўную кааперацыю паміж сталічнымі музеямі, архівамі і бібліятэкамі.

<http://www.lmal.org.uk/>

Management practices and models for co-operation and partnership in service delivery.

Спонсарскую падтрымку аказвае Resource. Дзейнасць тычыцца работы музеяў і бібліятэк. Друкуюцца справаздачы, з дапамогай якіх аналізуецца работа гэтых устаноў, іх слабыя месцы (працэсы і кадры). Гл справаздачу Scarcity to Change

на вэб сайце

<http://www.resource.gov.uk/information/policy/captochnge.asp>

NEMLAC

NEMLAC - гэта рэгіянальная стратэгічная структура, якая адказвае за развіццё бібліятэчных, музейных арганізацый, а таксама архіваў у паўночна-ўсходнім рэгіёне Англіі.

<http://www.nemlac.co.uk/>

Peoples' Network

Латарэя, якая фінансуецца фондам - the New Opportunities Fund да канца 2002 года. Кіраўніцтва ажыццяўляе Resource, прымаюць удзел болей чым 4000 бібліятэчных цэнтраў.

<http://www.peoplesnetwork.gov.uk/>

ЗША

Партнёрства з палітычнымі структурамі - рэдкая з'ява ў Еўропе, але існуе ў ЗША, дзе бібліятэкі не так моцна залежаць ад мясцовых улад. Гл. "@your library" Гэта кампанія была пачатая the American Library Association і падтрыманая IFLA на канферэнцыі ў Бостане ў 2001 годзе. Мэта - звярнуць увагу грамадства на бібліятэкі.

<http://www.ifla.org/@yourlibrary/index.htm>

Institute of Museum and Library Services

Спецыяльнае амерыканскае агенцтва, якое фінансуе бібліятэкі і спрыяе партнёрскім сувязям.

<http://www.imls.gov/>

ДАКУМЕНТЫ, АБАРОНЕННЫЯ АЎТАРСКИМ ПРАВАМ, І ЗАЦІКАЎЛЕНАСЦЬ ГРАМАДСТВА Ў ІХ ДАСТУПНАСЦІ

РЭЗЮМЕ

ЗМЕСТ

Гэты раздзел дапаможніка прапануецца асобам, якія адказваюць за арганізацыю работы публічных бібліятэк. У ім разглядаюцца пытанні, якія тычацца праблемы капіравання дакументаў, і станючы вопыт укаранення такой паслугі ў бібліятэках. Матэрыялы будуць цікавыя для прафесійных бібліятэчных асацыяцый і іх членаў. Яны дапамогуць ім лабіраваць свае інтарэсы ў дзяржаўных колах і дамаўляцца з асобамі, інтарэсы якіх ахоўвае аўтарскае права.

ПАЛІТЫКА

Права на капіраванне дакумента, аўтарскае права, гэта права на інтэлектуальную маёмасць, якое даецца творчым работнікам (аўтарам, мастакам і г. д.) на нейкі тэрмін, на працягу якога нікому іншаму не дазволена атрымліваць якія-небудзь набыткі праз іх творы. Нацыянальныя законы заснаваныя галоўным чынам на міжнародных пагадненнях і канвенцыях. Існуе шэраг такіх пагадненняў. Пачынаючы з 1988 года, Еўрапейская Камісія, якая ўжо планавала сумесную работу ў межах адзінага рынку, актывізавала намаганні прывесці законы аб аўтарскім праве краін ЕС да нейкай адзінай сістэмы. І, як вынік, неідэнтычныя законы сталі вельмі падобныя адзін на аднаго.

Важны той факт, асабліва для бібліятэк, што ім, як выключэнне з правілаў, дазволена рабіць копію, каб абараніць арыгінал і прапанаваць копію кліентам замест арыгінала.

Некамерцыйная выдача дакументаў насельніцтву - гэта не тая дзейнасць, якая традыцыйна кантралюецца законам аб аўтарскім праве.

Тыя асобы, якія маюць правы на свае творы, лічаць, што ва ўмовах лічбавага асяроддзя, гэтыя творы наўрад ці будуць абароненыя законам. Яны вельмі зацікаўленыя ў з'яўленні сучасных падыходаў, з улікам сучасных тэхналогій да вырашэння такой праблемы.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

Нармальная работа бібліятэчнай сеткі залежыць ад кантэнту - яе нападнення, якое даступнае карыстальнікам. У бібліятэчных калекцыях будзе багата нелічбаваных дакументаў, якія лічацца ідэальнымі для размяшчэння ў сетцы.

Спачатку трэба выясніць лёс дакументаў, якія абараняе закон, і толькі потым лічбаваць іх і размяшчаць у сетцы. Бібліятэкам давядзецца дамаўляцца з уладальнікамі правоў - выдаўцамі, калекцыянерамі, агенцтвамі, якія выдаюць ліцэнзіі, і нават з аўтарамі ці з іхнімі нашчадкамі ў выпадку смерці аўтара.

Перад тым, як пачаць кампанаваць сетку і даваць да яе доступ, бібліятэкі абавязаны ведаць заканадаўства, уважліва пазнаёміцца з законам аб правах аўтараў, падумаць, як не парушыць іх правы, і арганізаваць сервіс. Тыя дакументы, на якія бібліятэкі не маюць правоў, абавязкова запатрабуюць высвятлення свайго далейшага лёсу. Ведайце, што галоўнае - супрацьстаянне з уладальнікам правоў за дазвол перавесці твор у лічбавы выгляд. Вельмі часта такое права належыць выдаўцам.

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

Бібліятэкі абавязаны сачыць за заканадаўствам, якое тычыцца аўтарскага права. Дакументы могуць быць прынятыя на міжнародным і нацыянальным узроўнях. Веданне законаў будзе спрыяць нармальнай арганізацыі доступу ўсіх грамадзян да такіх твораў і магчымасці працаваць цывілізавана. Еўрапейскія бібліятэкары абавязкова павінны валодаць такімі ведамі і своечасова рэагаваць на змяненні, якія будзе ўносіць ЕС.

ЗМЕСТ

Разглядаюцца пытанні:

Аўтарскае права і яго сутнасць

Што гэта за права?

Адрозненні заканадаўчых традыцый

ЕС. Гарманізацыя.

Аўтарскае права і доступ да дакумента

Аўтарскае права і захоўванне дакументаў

Аўтарскае права і тэхніка абароны правоў.

Як планаваць работу з бібліятэчнай сеткай.

ПАЛІТЫКА

Раздзел дапаможніка прапануецца асобам, якія адказваюць за арганізацыю работы публічных бібліятэк. Разглядаюцца пытанні, якія тычацца праблемы капіравання дакументаў, і станючы вопыт укаранення такой паслугі ў бібліятэках.

Матэрыялы будуць цікавыя для прафесійных бібліятэчных асацыяцый і іх членаў. Яны дапамогуць ім лабіраваць свае інтарэсы ў дзяржаўных колах і дамаўляцца з асобамі, якіх ахоўвае аўтарскае права. У перспектыве іх можна ўжываць як напамінанне кіруючым асобам пра тое, што працэс планавання работы нацыянальнай бібліятэчнай сеткі немагчымы без нормаў аўтарскага права.

Прадугледжваецца, што Дапаможнік толькі дае парады, а не мае намер прымушаць заканадаўцаў рабіць зменненні. Яны змогуць прыслухацца да такіх парад там, дзе трэба і калі трэба.

Сітуацыя з аўтарскім правам складаная. Бібліятэкам рэкамендуецца самастойна думаць пра свае прывілеі і не пакідаць гэтае пытанне без увагі.

Існуе некалькі вызначаных падыходаў, якія дазваляюць бібліятэкам працаваць з такімі дакументамі са сваіх калекцый.

На іх будзе звернутая ўвага там, дзе разглядаецца пытанне планавання работы бібліятэчных сетак. Безумоўна, фармулёўка палажэнняў палітыкі, якая тычыцца аўтарскага права, прымусіць бібліятэкі задумацца, як лепш арганізаваць свае сеткі.

Аўтарскае права і яго сутнасць

Аўтарскае права (droit d'auteur) - гэта інтэлектуальная маёмасць і права на яе даецца стваральнікам твораў - пісьменнікам, мастакам і г.д. - на фіксаваны перыяд часу, на працягу якога нікому іншаму не дазволена атрымліваць якія-небудзь набыткі праз іх творы. Нацыянальныя законы заснаваныя галоўным чынам на міжнародных пагадненнях і канвенцыях. Галоўныя палажэнні міжнароднага закона аб аўтарскіх правах асвятляюцца ў Бернскай канвенцыі - the Berne Convention (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works). Бернская канвенцыя некалькі разоў пераглядалася. Потым з'явіліся іншыя дакументы. Два з іх былі прынятыя ў 1996. Яны ўнеслі змяненні, якія ўжо прадугледжвалі лічбавыя рэаліі. У іх разглядаюцца правы аўтараў, драматургаў, выканаўцаў (фонаграмы) - WIPO Copyright Treaty (WCT) і the WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT). Змены таксама тычыліся выканаўцаў і выдаўцоў музычных запісаў. У Дагаворы пра аўтарскія правы - the Copyright Treaty (WCT) разглядаюцца новае права - камунікацыйнае права - Right of Communication to the Public, якое мае яшчэ адну назву - Інтэрнет права-the Internet Right. (Гл.Спасылкі).

Што гэта за права?

Аўтарам даюцца эксклюзіўныя правы эксплуатацыі сваіх твораў (продаж, ліцэнзія, перадача каму-небудзь): права на рэпрадукцыю, публікацыю, права на адаптацыю, рэнту, атрыманне прыбыткаў праз выдачу грамадзянам такіх дакументаў, пастаноўку, розныя праграмы і грамадскі доступ да сетак. Сюды адносяцца маральнае права, права лічыцца аўтарам - патэнтнае права, і права пазбегнуць грэбавання сваім творам. На калекцыі публічных бібліятэк Еўропы, дзе ёсць розныя матэрыялы - друкаваныя выданні, аналагічныя ім, у лічбавым выглядзе (базы дадзеных, Інтэрнет-сеткі, вэб сайты) распаўсюджваецца закон аб аўтарскім праве.

Адрозненні заканадаўчых традыцый

У краінах Еўропы (на мацерыку) ёсць спецыяльны грамадзянскі закон, а ў той жа час у Вялікабрытаніі, Рэспубліцы Ірландыя і ў іншых англамоўных краінах (ЗША, Паўднёвая Афрыка, Аўстралія і г.д.) ёсць агульны закон. Па грамадзянскім закону аўтары маюць неад'ёмнае права на сваю інтэлектуальную маёмасць. Гэта іх грамадзянскае права. У агульным (некадзіфікаваным) законе права аўтара не з'яўляецца абсалютным. Яго гарантуе толькі закон. Гэта вельмі важнае адрозненне; вось чаму так цяжка гарманізаваць заканадаўства ў краінах ЕС. Розныя падыходы дэманструюць такія краіны, як Вялікабрытанія і Ірландыя. А грамадзянскі закон не мае такіх канцэпцый.

ЕС. Гарманізацыя.

Пачынаючы з 1988 года, Еўрапейская Камісія, якая ўжо планавала сумесную работу ў межах адзінага рынку, актывізавала намаганні прывесці законы аб аўтарскім праве краін ЕС да нейкай адзінай сістэмы. І, як вынік, неідэнтычныя законы сталі вельмі падобныя адзін да аднаго. Адрозненні тычацца нейкіх абмежаванняў і выключэнняў з правіл.(гл вышэй). У кожнай нацыі ёсць свае традыцыі, якія закранаюць пытанні капіравання і права карыстацца копіяй. Тым не менш, калі з'явілася Дырэктыва - EU Directive 2001/29/ЕС - Еўрапейскага Парламента і Савета ад 22 мая 2001, накіраваная на гарманізацыю заканадаўства па аўтарскіх правах і сумежных правах у адносінах да працэсаў інфармацыйнага грамадства ў канцы 2002 года, такія выключэнні было рэкамендавана лімітаваць.

Аўтарскае права і доступ да дакумента/выключэнні і абмежаванні

Аўтарскія правы - гэта не абсалютныя правы. Шмат якія краіны свету прызнаюць неабходнасць лімітавання ў некаторых выпадках эксклюзіўных правоў, дадзеных аўтарам. Такія абмежаванні і выключэнні паказваюць, што доступ да інфармацыі, такі важны для даследніцкай дзейнасці, для адукацыі і іншых грамадскіх інтарэсаў, гэта яшчэ не прычына для адмены палажэнняў закона аб аўтарскіх правах. Але ж бібліятэкі паўсюль упэўненыя, што такія меры ў выключных выпадках прымаць трэба, таму што трэба забяспечыць роўнае для ўсіх права на доступ да інфармацыі і культурнай спадчыны. Гл дакумент ІФЛА - IFLA Position Paper on Copyright in the Digital Environment.

Без такіх выключэнняў аўтарскае права стане манапольным. Толькі збалансаваны закон аб аўтарскіх правах прадэманструе стваральную ролю грамадства, якое абавязанае не забыцца пра правы аўтараў і тых, каму такія правы дадзеныя законам, і пра неабходнасць арганізацыі разумнага доступу да такіх дакументаў насельніцтва, што паспрыяе крэатыўнасці, інавацыйнай дзейнасці, даследніцкай працы, адукацыі і навучанню.

Аўтарскае права і захоўванне дакументаў

Капіраванне дакументаў дзеля іх далейшага захоўвання ў бібліятэчнай калекцыі лічыцца абавязкам, які прадугледжваецца прафесіяй бібліятэкара і інфармацыйнага работніка. Менавіта таму, у інтэрэсах грамадства, бібліятэкам трэба даць выключнае права рабіць копіі з мэтай аховы арыгінала. Такая копія ў такім жа, як і арыгінал, фармаце, будзе працаваць замест яго, і яе можна будзе выдаваць для экспертызы і кансультацый. Дырэктыва дазваляе краінам-членам ЕС у выключных выпадках архівіраваць і захоўваць спецыфічныя матэрыялы і ў такіх жа выключных выпадках выдаваць. Калі такія выключэнні не будуць зафіксаваныя ў нацыянальным заканадаўстве, давядзецца вырашаць справу з аўтарамі (Гл. статью 5.3, the Copyright Directive.) Гл. Лічбаванне. Гэта будзе перашкодай для вырашэння нацыянальных задач, звязаных з захоўваннем нацыянальнай спадчыны., таму што такія рэдкія выпадкі трэба абавязкова вызначыць законам і ўстанавіць кошт працэдур.

Аўтарскае права і выдача дакументаў

Некамерцыйная выдача дакументаў насельніцтву - гэта не тая дзейнасць, якая традыцыйна кантралюецца законам аб аўтарскім праве. Выдача літаратуры - гэта частка прафесійнай практыкі бібліятэк, якая дае роўны для ўсіх доступ да культурных і навучальных матэрыялаў. Інфармацыя ў розных фарматах ужо ёсць і будзе далей часткай выдаваемага фонда. Аднак, Дырэктыва ЕС, якая тычыцца выдачы дакументаў - the EU Directive on Rental and Lending прадпісвае еўрапейскім бібліятэкам трымацца яе рэгуляванняў. (Гл. дакумент Council Directive 92/100/EEC on Rental and Lending Right and on Certain Rights related to Copyright in the field of Intellectual Property). Гэта сведчанне таго, што і на матэрыялы, якія выдаюць бібліятэкі, распаўсюджваецца закон аб аўтарскім правах. І аўтары некаторых твораў змогуць запатрабаваць кампенсацыю.

Аўтарскае права і тэхніка абароны правоў.

Тыя, хто валодае правамі, ведаюць, што ў лічбавым асяроддзі іх творы не поўнасьцю абароненыя законам. Яны імкнуцца ўмацаваць правы на свае работы з дапамогай тэхналагічных рашэнняў. Тэхнічныя рашэнні - гэта спроба кантраляваць капіраванне дакументаў і/ці іх перамяшчэнне і дзве сістэмы менеджменту - асаблівыя правы на лічбавы дакумент - a digital rights management system (DRM) і кантроль за электроннымі дакументамі - an electronic control management system (ECMS).

Такія дзве тэхнічныя сістэмы абараняюць правы аўтараў, нягледзячы на шосты артыкул у Дырэктыве ЕС аб аўтарскім правах - the EU Copyright Directive (article 6). Ён тычыцца тых выключных выпадкаў, аб якіх ішла гаворка вышэй. Напрыклад, карыстальніку з праблемамі зроку дазволена, як выключэнне, перавесці дакумент у іншы фармат, каб ён здолеў яго прачытаць. Аднак гэта немагчыма, калі такі дакумент абаронены ECMS: не дазваляецца яго капіраванне і рэфарматыраванне без аўтарызацыі. І "выключэнне" губляе ўсялякі сэнс. Такія выпадкі разглядаюцца ў Дырэктыве. Калі яны ёсць, то ўладзе дазваляецца ўмешвацца. Бібліятэкі і іншыя карыстальнікі абавязаныя рабіць маніторынг эфектыўнасці такога ўмяшання.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

Як планаваць работу з бібліятэчнай сеткай.

Будзе бібліятэчная сетка працаваць добра ці не - гэта залежыць ад яе зместу - кантэнту, які яна прапануе карыстальнікам. Нармальнае работа бібліятэчнай сеткі залежыць ад кантэнту -, яе змесціва, якое даступнае карыстальнікам. У бібліятэчных калекцыях будзе багата нелічбаваных дакументаў, якія лічацца ідэальнымі для размяшчэння ў сетцы.

- Неабходна звярнуць увагу на такі факт: бібліятэка - адзіны выканаўца фізічнай работы (лічбаванне), які не аб'яўляе сваё аўтарства на яе. Але ж закон, хутчэй за ўсё, не дазволіць бібліятэкам лічбаваць дакументы, каб зрабіць іх даступнымі для карыстальнікаў у сетцы.
- Спачатку трэба вызначыць лёс дакументаў, якія абараняе закон, і толькі потым лічбаваць іх і размяшчаць у сетцы. Бібліятэкам прыдзецца дамаўляцца з уладальнікамі правоў - выдаўцамі, калекцыянерамі, агенцтвамі, якія выдаюць ліцэнзіі, і нават з аўтарамі ці з іхнімі нашчадкамі ў выпадку смерці аўтара.
- Бібліятэкам прыдзецца дамаўляцца пра магчымасць набыць лічбаваныя дакументы. У гэтым выпадку трэба абавязкова пацікавіцца заканадаўствам і тым, як заключаюцца кантракты, каб весці перамовы на роўных.
- Існуе шмат розных падводных камянёў, на якіх можна спатыкнуцца пры заключэнні кантрактаў ці ліцэнзаванні бібліятэкі па няведанні могуць панесці вялікія выдаткі. Трэба абавязкова ведаць кошты. Гл. Giavarra, Licensing Digital Resources: How to avoid the legal pitfalls 2nd ed. 2001. – «Ліцэнзаванне лічбавых рэсурсаў. Як не трапіць у пастку.» Выд.2.2001.

Перад тым, як пачаць даваць кліентам доступ да сетак, публічным бібліятэкам рэкамендуецца:

- Уважліва пазнаёміцца з законам аб аўтарскіх правах, прадумаць, як іх не парушыць і арганізаваць сервіс (Карысныя парады можна знайсці: WIPO www.wipo.int .На вэб сайце UNESCO ёсць дэталі нацыянальных законаў розных краін. Гл. таксама EU Copyright Directive).

- Прадумаць кожны крок, перад тым, як пачаць капіраванне дакументаў, якія абароненыя аўтарскім правам. Трэба вызначыць мэты і задачы сервісу. Каму, як выключэнне, будзе дадзены дазвол на работу з такімі дакументамі. Напрыклад, каму будзе дазволены доступ і з якой мэтай, як будзе абароненая сетка, як капіраванне і карыстанне копіяй будзе кантралявацца. Будзе гэта тэхнічная сістэма абароны ці доступ будзе рабіцца праз ідэнтыфікацыю, рэгістрацыю, пашпартны кантроль? Ці будзе такі доступ дыстанцыйным?

- Ведаць, што гэта будзе за змест і каму належаць правы на яго. Калі ў бібліятэкі няма права на капіраванне, трэба высветліць магчымыя выключэнні. На некаторыя работы, ужо прадстаўленыя ў электроннай форме, трэба будзе запрасіць ліцэнзію ў выдаўца.
- Даведацца пра механізм продажу і ліцэнзавання, калі прыдзецца гэта рабіць. Запрасіць на дапамогу юрыста.
- Ствараць кансорцыумы, каб было лягчэй працаваць. Бібліятэкі хутчэй дамовяцца з выдаўцамі, калі іх рэсурсы будуць аб'яднанымі. Ліцэнзаванне праз кансорцыум бібліятэкі лічаць нармальным метадам для адпору выдаўцам і іншым уладальнікам правоў. У некаторых краінах удалася пераканаць ўладу фінансаваць такую дзейнасць кансорцыумаў. Шмат кансорцыумаў аб'ядналі свае намаганні па ліцэнзаванні інфармацыі і выпрацавалі свае прынцыпы ліцэнзавання. Гл. *ICOLC statement and IFLA Licensing Principles under Relevant further reading – International*
- Ведаць, што выдаўцы працуюць з кансорцыумамі, але ж яны разглядаюць па-свойму пытанні ліцэнзавання. Тым не менш, мадэлі сумеснай дзейнасці бібліятэк існуюць. Гл. LIB-LICENSE у раздзеле “Станоўчы вопыт”, International і NELSI, як прыклад добрай работы ў Вялікабрытаніі.
- Усведамляць, што галоўнае - супрацьстаянне з ўладальнікам правоў за дазвол перавесці твор у лічбавы выгляд. Вельмі часта такое права належыць выдаўцам, якія і даюць дазвол на перавод друкаваных дакументаў у лічбавы выгляд. А яны жадаюць ведаць, што адбудзецца з іх маёмасцю, ці не будзе злоўжыванняў, ці не панясуць яны выдаткі. Аўтар або выдавец ніколі не дазволіць даваць электронны доступ да дакумента без гарантый. Яны вельмі баяцца, што з дакументам будуць працаваць не так, як дамовіліся – пусцяць яго па сетцы, і у краінах з іншым заканадаўствам такі дакумент стане ўсеагульна даступным. Вось чаму дамаўляцца прыдзецца вельмі сур'ёзна. Калі карыстальнікам будзе дазволена працаваць з дакументам, абавязкова трэба распрацаваць механізм кантролю. Добрыя прыклады можна знайсці: SCRAN. – станоўчы вопыт Вялікабрытаніі. Гл. таксама TECUP project – спасылка на станоўчы вопыт European.
- Ведайце агавораныя кантрактам абмежаванні і меры адказнасці бібліятэкі. Па кантракце некаторыя асобы не будуць мець доступу да дакументаў. Вельмі часта дазваляецца толькі некамерцыйнае капіраванне. Калі бібліятэка пагадзілася з гэтым, трэба вызначыць тэрмін і ступень рызыкі. Карыстальнікі, якія працуюць у некамерцыйным сектары, таксама па логіцы павінны атрымаць доступ да дакументаў, як праз звычайны доступ, так і праз дыстанцыйны. Але хто зможа лёгка адказаць на пытанне, як вызначыць, дзе камерцыйнае карыстанне, а дзе некамерцыйнае?
- Капіраваць дакументы для вэб сайтаў бібліятэк на правах уладальнікаў. Такі варыянт – ідэальны. Калі сайт зроблены нейкай іншай асобай ці арганізацыяй, вельмі важна правесці рэlevantную аўтарызацыю (каму належаць правы і ліцэнзія) перад тым, як сайт пачне сваё жыццё. Тады бібліятэка зможа карыстацца дакументам, як яна жадае. Усе лічбаваныя бібліятэчныя калекцыі будуць у базе дадзеных і будуць абароненыя аўтарскім правам і правам на базу дадзеных. Яны будуць належаць бібліятэкам. Гэта тычыцца правоў на змест, дзе існуе асобны падыход да вызначэння правоў. Яны могуць належаць і бібліятэцы, і каму-небудзь іншаму. Гл. European Council Directive No 96/9/ EC on Legal Protection of Databases.

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

Бібліятэчныя ўстановы абавязаныя сачыць і за разнастайнымі дакументамі, якія тычацца аўтарскага права. Дакументы могуць быць прынятыя на міжнародным і нацыянальным узроўнях. Веданне законаў будзе спрыяць нармальнай арганізацыі доступу для ўсіх грамадзян.

Бібліятэчным установам трэба ведаць гэтыя і іншыя дакументы пра капіраванне і IPR і быць гатовымі працаваць з кансультацыйнымі матэрыяламі (*Green papers*) ці Дырэктывамі ЕС. Напрыклад, так будзе вывучацца эфектыўнасць работы розных супольнасцей, сістэмы DRMS і попыт на інфармацыйныя патокі грамадскага сектара.

- Публічныя бібліятэкі абавязаныя збіраць фактычны матэрыял пра выпадкі неспрыяльнага ўплыву абмежаванняў на падставе аўтарскага права на арганізацыю іх паслуг і даваць такія звесткі сваім

бібліятэчным асацыяцыям і ўстановам, з якімі яны працуюць. Можна стацца так, што Дырэктывы ЕС будуць перагледжаныя і змененыя (тэарэтычна), калі прыведзеныя факты будуць даказаныя.

- Сумесныя ініцыятывы бібліятэк і ўладальнікаў аўтарскіх правоў па распрацоўцы агульных дакументаў трэба абавязкова падтрымліваць. Як прыклад можна прывесці праекты - the ECUP and TECUP. Гл спасылкі [European](#).
- Асобам, адказным за палітыку публічных бібліятэк, рэкамендавана падтрымліваць сувязі з [EBLIDA](#) - Еўрапейскім бюро па бібліятэках, інфармацыі і дакументацыі, якая з'явілася ў 1992 годзе як грамадская некамерцыйная парасонавая арганізацыя, якая працуе з бібліятэкамі на еўрапейскім узроўні. Гэтае Бюро падымае пытанні заканадаўчага забеспячэння працэса капіравання на еўрапейскім узроўні і паказвае, што яно не супадае з мэтамі еўрапейскага інфармацыйнага грамадства. EBLIDA мае вельмі моцную групу экспертаў, якія займаюцца праблемамі, звязанымі з аўтарскімі правамі -. Copyright Expert Group. У групу ўваходзяць прадстаўнікі амаль усіх краін - членаў ЕС.

СПАСЫЛКІ

International

ICOLC

Перспектывы і лепшы вопыт вырашэння пытанняў па адборы і набыццю электроннай інфармацыі міжнароднай кааліцыяй бібліятэчных кансорцыумаў - the International Coalition of Library Consortia (ICOLC), 1998.

<http://www.library.yale.edu/consortia/statement.html>

IFLA

Прынцыпы ліцэнзавання ІФЛА.

<http://www.ifla.org/V/ebpb/copy.htm>

Праект фондуецца праз *The U.S. Council on Library and Information Resources* (CLIR). Пачаўся ў 1996 годзе. Мэта - інфармаванне і навучанне членаў інфармацыйнага ланцуга, які адказвае за набыццё рэсурсаў. Даюцца рэкамендацыі, як эфектыўна дамаўляцца і заключаць кантракты на набыццё электронных рэсурсаў. Веб-сайт прапануе вельмі шмат матэрыялаў, якія тычацца ліцэнзавання: – мадэль ліцэнзій, апісанне, нацыянальную ліцэнзію на сайт і г.д..

[LIBLICENSE](#)

Coalition for Networked Information (CNI)

A U.S. – арганізацыя займаецца інфармацыйнымі пытаннямі. Вывучаюцца магчымасці сучасных інфармацыйных тэхналогій, падтрымка працэса адукацыі і развіцця інтэлекту. Прапануецца шмат матэрыялаў пра заключэнне кантрактаў на сеткавую інфармацыю, пра ліцэнзаванне. Разглядаецца праект «Права на доступ да электроннай інфармацыі і яе дастаўку». - *Rights for Electronic Access to and Delivery of Information*.

<http://www.cni.org/>

World Intellectual Property Organisation (WIPO).

www.wipo.int

UNESCO

Інфармацыя пра разнастайную дзейнасць, якая тычыцца заканадаўства аб аўтарскіх правах. У тым ліку і пра канвенцыі і законы краін – членаў UNESCO.

<http://www.unesco.org/culture/copyright>

Еўропа

EU Copyright Directive

Дырэктыва [2001/29 EC](#) Еўрапарламента і Еўрапейскага Савета ад 22 мая 2001 года аб гарманізацыі аспектаў заканадаўства, аб аўтарскім праве і звязаных з ім пытаннях, якія ставіць інфармацыйнае грамадства.

Гл. дэталі і звесткі пра лабіраванне пытання на сайце EBLIDA

European Copyright User Platform (ECUP)

Copyright Focal Point - also TECUP (Testbed implementation of the ECUP framework).

Праект TECUP імкнецца прааналізаваць практычны механізм распаўсюджвання, архівацыі і ўжывання электронных прадуктаў, змест якіх належыць уладальнікам правоў на іх, у тым ліку і бібліятэкам.

<http://www.eblida.org/ecup/>
<http://gdz.sub.uni-goettingen.de/tecup/>

TECUP Memorandum of understanding 2001 (TECUP project report D6.4) <http://gdz.sub.uni-goettingen.de/tecup/mou.pdf>.

The Frankfurt Group Consensus Forum - гэта інфармацыя для акадэмічных і даследніцкіх бібліятэк, працяг праекта TECUP.

<http://www.sub.uni-goettingen.de/frankfurtgroup/>.

Professor Thomas Dreier.

Кансэнсус па тэме “Ужыванне інфармацыі ў электронным выглядзе ў бібліятэках”. Стратэгія і рэкамендацыі. 2001 (TECUP даклад па праекце D6.6).

<http://gdz.sub.uni-goettingen.de/tecup/towacons.pdf>

Council of Europe/EBLIDA

Еўрапейскае заканадаўства, якое тычыцца бібліятэчнай справы.

<http://culture.coe.fr/books/eng/ecubook%20r.3.htm>

Emanuella Giavarra, Licensing Digital Resources: How to avoid the legal pitfalls

2nd ed. 2001 – У выданні даюцца парады, як пазбегнуць памылак пры ліцэнзаванні.

<http://www.eblida.org/ecup/publica/>

Францыя

Прыклад заключэння канвенцыі з выдаўцамі з мэтай актывізацыі карыстання лічбавымі дакументамі ў бібліятэках.

<http://www.addnb.org/fr/docs/convent2.htm>

Прыклады канкрэтных рашэнняў па пытаннях выдачы ліцэнзійных матэрыялаў і кампедыцыя матэрыялаў пра правы і выдадзеныя дакументы. Examples of concrete solutions to the loan of licensed materials and compilation of information about rights and loans:

<http://www.addnb.org/fr/docs/prelogi.htm>

<http://www.abf.asso.fr/dossiers/droitdepret/>

<http://www.addnb.org/fr/docs/borzeix.htm>

Нідэрланды

FOBID

NBLC разглядае пытанні магчымасці рабіць кліпы з газетных матэрыялаў на CD-ROM, выданне CD-ROM аб аўтарах, культуры, адукацыі і г.д.. Сумесна з акадэмічнымі бібліятэкамі пад парасонам Fobid, а Legal Committee – камітэт па заканадаўству аналізуе партнёрскае дзейнасць бібліятэк, іх кантракты.

<http://www.surf bureau.nl/fobid/home.html>

Krantenbank

Разглядаецца жыццяздольнасць бібліятэчнай паслугі па арганізацыі доступу да базы дадзеных. Крыніцы – 6 штотдзённых газет. Бібліятэкі з рэгіёнаў змогуць дамовіцца даваць такую інфармацыю іх карыстальнікам праз агульную сетку.

www.krantenbank.nl

NBLC

Прыклад работы камітэта, які займаецца набыццём ліцэнзій, новага медыя-зместу на прыёмальных умовах.

www.nbcl.nl

Швецыя

Swedish archives

Разглядаецца Дырэктыва ЕС- the EU Copyright Directive – і яе ўплыў на работу швецкіх архіваў.

www.dik.se.

Вялікабрытанія*NESLI (National Electronic Site Licensing Initiative)*

Праграма прадугледжвае дастаўку спецыяльных нацыянальных электронных часопісаў для сістэмы вышэйшай адукацыі і навукоўцаў. NESLI спрыяе распаўсюджванню спецыяльнай мадэлі ліцэнзавання - Model Site Licence.

<http://www.nesli.ac.uk/>

PA/JISC guidelines

Пагадненне паміж брытанскім сектарам вышэйшай адукацыі і выдаўцамі разглядае пытанне арганізацыі доступа да электронных копіяў на пэўных умовах.

NESLI. <http://www.ukoln.ac.uk/services/elib/papers/pa/clearance/study.doc>

SCRAN (Scottish Cultural Resources Access Network)

Праект накіраваны на стварэнне спецыяльнай сеткі, у якой будуць размешчаны мультымедычныя рэсурсы пра культуру і гісторыю Шатландыі. Карыстальнікам прыдзецца набываць ліцэнзію і пагадзіцца з абмежаваннямі.

<http://www.scran.ac.uk>

ТЭХНІЧНАЕ АСЯРОДДЗЕ. ПЫТАННІ ЗАКАНАДАЎСТВА**РЭЗЮМЕ****ЗМЕСТ**

Разглядаецца шэраг галоўных для вырашэння праз заканадаўства пытанняў, такіх, як абарона дадзеных і прыватнае права, кадзіраванне дадзеных, электронная камерцыя, лічбаваны подпіс і яго засведчанне, фільтрацыя праграмнага забеспячэння, метададзеныя і права на інтэлектуальную маёмасць.

ПАЛІТЫКА

- Існуе вельмі шмат пытанняў, якія тычацца праблемы і чакаюць адказаў. Гэта перш за ўсё пытанне фільтрацыі праграмнага забеспячэння. Бібліятэкі будуць назіраць канфлікт паміж тымі, хто жадае ўвесці цензуру, і тымі, хто не пагаджаецца з імі і мусіць арганізаваць свабодны доступ да інфармацыі, а таксама пытанне кадзіравання дакументаў: улада імкнецца атрымліваць кадзіраваныя дакументы ў дэшыфраваным выглядзе, а ўладальнікі даказваюць, што гэта іх маёмасць. Канфлікт відавочны. Аднак прысутнічае і палітычны кантэкст, таму бібліятэкі абавязаныя ясна вызначыць свае пазіцыі.
- На рынку існуе ніша для публічных бібліятэк. Бібліятэкі будуць прапаноўваць свае паслугі кліентам як *Trusted Third Parties*—“трэці давераны бок”, які з’яўляецца ўдзельнікам камунікацый, і працуе з кадзіраванымі дакументамі.
- Электронная камерцыя і лічбаваны подпіс - з імі бібліятэкі сутыкнуцца вельмі хутка. Вось чаму яны абавязаныя прадугледжваць развіццё падзей і паступова вывучаць камерцыйныя і тэхнічныя асаблівасці працэсаў.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

У Еўропе цяжка знайсці шмат прыкладаў добрай арганізацыі работы публічных бібліятэк у гэтым накірунку, якія можна б было лічыць станючым вопытам. У ЗША, Канадзе, Аўстраліі ёсць некалькі мадэляў, але ж рознае заканадаўства і культурныя традыцыі не дазваляюць лічыць іх ідэальнымі для еўрапейскага жыцця.

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

- Прыдзецца навучаць бібліятэчны персанал працаваць у новым асяроддзі, дзе існуюць абароненыя законам дадзеныя, тэхналогія і палітыка іх кадзіравання, лічбаваны подпіс і яго засведчанне, Дырэктывы для электроннай камерцыі і метады іх ужывання, альтэрнатывы фільтрацыі праграмнага забеспячэння і IPR для метададзеных.

- Трэба лабіраваць пытанні ў дзяржаўных структурах, каб змяніць заканадаўства, якое тычыцца бібліятэчнай практыкі.
- Публічныя бібліятэкі абавязаныя ведаць ініцыятывы, якія дазваляць абараніць прадстаўнікоў меншасцей і іншых непрывілеяваных слаёў насельніцтва ад непрыемнай і шкоднай часткі інтэрнетаўскага зместу.
- Рэкамендуецца выкарыстаць рынковыя магчымасці і як “трэці бок” працаваць для сваіх карыстальнікаў.
- Прыярытэтна распрацаваць мадэлі кантрактаў для сумеснага стварэння метададзеных.
- Публічным бібліятэкам рэкамендавана арыентавацца на вопыт, які прадугледжвае фільтраванне інфармацыі праз першую інстанцыю.
- Установы, якія ажыццяўляюць навучанне бібліятэкараў, павінны ўключыць разглядаемыя пытанні ў свае праграмы.
- EBLIDA і іншым адказным арганізацыям рэкамендавана арганізаваць шэраг канферэнцый і семінараў па адпаведнай тэматыцы, і асвяціць лепшы вопыт у розных краінах.
- Бібліятэкі, якія ўжо маюць што сказаць аб гэтым сваім калегам, запрашаюцца да адкрытага дыялогу.

ЗМЕСТ

Разглядаюцца пытанні:

Палітыка ЕС

Абарона дадзеных і прыватнае права

Кадзіраванне дадзеных і аўтэнтычнасць

Фільтрацыя праграмнага забеспячэння

IPR для метададзеных

ПАЛІТЫКА

Хто цікавіцца вышэйназванымі пытаннямі, ведае, што пакуль на іх няма аптымістычных адказаў. Аднак кожнаму вядома, што яны вельмі важныя і павінны разглядацца ў першую чаргу. Гэта і будзе каменціравацца ніжэй.

ЕС прыняў шмат розных дырэктыў, якія спрыяюць далейшаму развіццю інфармацыйнага грамадства. Дакументы былі апублікаваныя. Адбыліся канферэнцыі па адпаведнай тэматыцы.

Такія ініцыятывы сталі сімваламі новага жыцця. ЕС лідыруе ў адаптацыі свайго грамадства да рэальнага інфармацыйнага грамадства. Ініцыятывы закранаюць і прафесійную практыку публічных бібліятэк.

Дырэктыўныя дакументы для электроннай камерцыі

дазваляюць заключаць кантракты праз электронныя сродкі. Паўнамоцтвы вызначаныя ў дакуменце The E-commerce Directive 00/31/EC Там гаворыцца, што краіны-члены ЕС будуць гарантаваць правыя нормы работы Internet Service Providers (ISP) у спецыфічных умовах, і што ISP з'яўляецца чыстым носьбітам, праз які змест пасланных дакументаў не будзе кантралявацца.

Дырэктыва закранае ўсе тыпы электроннай камерцыі. З ёй змогуць працаваць і публічныя бібліятэкі, якія таксама вядуць камерцыйную дзейнасць (як «трэці бок») з дапамогай электронных сродкаў. Можна будзе арганізаваць паслугі па дастаўцы электронных дакументаў, атрымліваць неадходныя дакументы праз электронную пошту. Публічныя бібліятэкі, якія вядуць свае веб-старонкі, абавязаныя арыентавацца на правілы ISP. Ім трэба добра ведаць змест Дырэктывы, аднак веды распаўсюджваюцца марудна. Дакумент стане абавязковым для кожнай з краін-членаў ЕС са студзеня 2002 года. Некаторыя з іх ужо яго прынялі.

Чакаецца, што дзяржаўныя органы будуць далей распрацоўваць заканадаўчыя дакументы ў падтрымку электроннай камерцыі.

Дырэктыва аб ужыванні электроннага подпісу

Дырэктыва, якая тычыцца ўжывання электроннага подпісу (Directive 1999/93/EC), пачала дзейнічаць са студзеня 2000 года. Усім краінам-членам ЕС было рэкамендавана ўвесці яе да 19 ліпеня 2001 года. Мэта Дырэктывы – паскорыць працэс ужывання электроннага подпісу і яго юрыдычнае прызнанне. У Дырэктыве прадстаўлены мінімум стандартаў для засведчання подпісу, якія будуць дзейнічаць да прыняцця спецыяльнага заканадаўства. Такі подпіс

- належыць толькі таму, хто яго паставіў
- ідэнтыфікуе таго, каму ён належыць
- гэта сродак, які паказвае, што падпісант знаходзіцца толькі пад яго кантролем

- прывязаны да дадзеных, пад якімі ён пастаўлены, так, што любыя змяненні гэтых дадзеных адразу ж стануць відавочнымі.

На практыцы да гэтага можна прыйсці толькі з дапамогай метадаў крыптаграфіі (кадзіраванне, шыфраванне) праз Public Key Cryptography. Толькі некаторыя бібліятэкі цяпер ўжываюць такія метады. І здаецца не вельмі рэальным, што ўсе бібліятэкі адразу ж пачнуць пераходзіць на такі подпіс.

У Дырэктыве гаворыцца, што ў краінах-членах ЕС электронны подпіс мае такую ж юрыдычную сілу, як і подпіс, пастаўлены рукой. Застаецца самая вялікая праблема - як абарніць такі подпіс. Эксперты вызначылі, што подпіс, пастаўлены рукой, нашмат прасцей падрабіць, чым электронны подпіс.

Галоўны палітычны момант заключаецца ў тым, што электронны подпіс разглядаецца ўладай так жа, як і подпіс, пастаўлены рукой.

Абарона дадзеных

Часта думаюць (слухна ці не?) што ўлады і многія арганізацыі-прадстаўнікі прыватнага сектара збіраюць падрабязныя звесткі аб асобах у наступных выпадках: калі гэта выдатныя людзі і калі гэта якія-небудзь злодзеі. Але ж з дапамогай сучасных электронных сродкаў гэтыя дадзеныя збіраюцца вельмі проста. І пытанне іх абароны цесна звязанае са зместам такіх спісаў. Інфармацыя звычайна заносіцца ў камп'ютэры або збіраецца неяк па-іншаму: запаўняецца ўручную, запісваецца на магнітную стужку, фатаграфуецца (CCTV footage) і г.д.

Закон аб абароне дадзеных тычыцца інфармацыі аб асобных грамадзянах (нават калі гэта не прынясе ніякай шкоды), такой, як імёны аўтараў ў бібліятэчных каталогах, асабістай інфармацыі пра ваш хатні адрас ці нумар тэлефона, ці яшчэ больш асабістай – пра крымінальныя, медыцынскія, сексуальныя гісторыі. З такімі асабістымі інфармацыйнымі дадзенымі Дырэктыва ЕС прадпісвае працаваць вельмі рэгламентавана.

Заканадаўства патрабуе ад арганізацый, што працуюць з персанальнай інфармацыяй аб грамадзянах, даручыць адказнай асобе кантроль за дадзенымі. Людзі, інфармацыя пра якіх уваходзіць у сабраныя базы дадзеных, маюць права пазнаёміцца са зместам запісаў. Толькі ў выпадках, якія тычацца прэвентыўных дзеянняў супраць крыміналу, збору падаткаў, нацыянальнай бяспекі дазваляецца карыстацца такімі дадзенымі, але ж забараняецца іх распаўсюджваць.

ЕС прыняў Дырэктыву Directive (EU Directive 95/46/EC), якая тлумачыць, як абараняць дадзеныя. У ЗША доступ да дадзеных вельмі лімітаваны, дазвол на яго даецца на федэральным узроўні. Дырэктыва ЕС канстатуе:

- Асобы, якія працуюць з персанальнымі дадзенымі (data users), абавязкова павінны быць зарэгістраваны.
- Асобы, інфармацыя пра якіх сабраная ў базах (data subjects), маюць права ведаць пра гэта і інспектаваць іх.
- Асобы, інфармацыя пра якіх сабраная ў базах, маюць права звяртацца ў суд, калі дадзеныя былі неакуратна сабраныя і ім была нанесеная шкода.
- Асобы, якія працуюць з персанальнымі дадзенымі, павінны прытрымлівацца вызначаных правілаў і этычных нормаў.
- У выпадках, якія тычацца прэвентыўных дзеянняў супраць крыміналу, збірання падаткаў, нацыянальнай бяспекі дазваляецца карыстацца такімі даным.
- Трэба мець спецыяльную сістэму абароны ад несанкцыянаванага доступу да інфармацыі, яе пашкоджання, ад унясення чужых запісаў.
- Асобы, якія жадаюць працаваць з персанальнымі дадзенымі, павінны спытацца у data subjects дазволу, калі гэта будзе неабходна
- Асобам, інфармацыя пра якіх сабраная ў базах (data subjects), дазваляецца патрабаваць зняць запісы пра іх з базы дадзеных.
- Прадпісанні Дырэктывы распаўсюджваюцца і на камп'ютэрныя базы дадзеных і на запісы, зробленыя рукой.
- Асобы, інфармацыя пра якіх сабраная ў базах (data subjects), маюць права ведаць, каму давалася інфармацыя пра іх.
- Забараняецца прымаць якія-небудзь рэшэнні, якія тычацца асоб, інфармацыя пра якіх сабраная ў базах (data subjects) на падставе ўзятай з файлаў базы інфармацыі.

Дырэктыву ЕС было рэкамендавана ўжываць у краінах-членах ЕС з 24 кастрычніка 1998 года, аднак некаторыя краіны не здолелі нармальна ўкараніць яе.

Дырэктыва не дазваляе даваць персанальныя дадзеныя краінам, якія не ўваходзяць у ЕЕА (European Economic Area) – Еўрапейскую эканамічную зону, таму што там няма адэкватных метадаў абароны дадзеных. І, як вынік, ЕС Дырэктыва прымушае краіны-не члены ЕЕА адаптаваць свае стандарты да еўрапейскіх. Гэта таксама тычыцца і ЗША, дзе фактычна няма закона пра абарону такіх дадзеных. Тут з'явіліся два пытанні: што лічыць “transfer”-перадачай дадзеных і што такое “адэкватны ўзровень аховы”?

“Transfer” – так можна назваць перадачу дадзеных ці дазвол на іх прагляд з дапамогай арганізаванага дасупа. Калі персанальныя дадзеныя ўведзеныя ў Інтэрнет, гэта робіць магчымым дасуп да іх карыстальнікаў па-за зонай ЕЕА. Рабочыя візіты па справах, якія тычацца толькі ЕЕА, з Вялікабрытаніі ў іншую, чым ЕЕА зону, ці дзейнасць Інтэрнет-кампаній, якія не даюць не ЕЕА-краінам дасуп да свайго зместу, таксама ж праблематычная, як і відавочныя формы transfer.

“Адэкватны ўзровень аховы” мае тры галоўныя рысы:

- Закон аб абароне дадзеных
- Права асоб, інфармацыя пра якіх сабраная ў базах (data subjects), ведаць і інспектаваць іх, уносіць папраўкі, звяртацца ў суд, калі дадзеныя былі неакуратна сабраныя і была нанесеная шкода.
- Існаванне спецыяльнай адказнай структуры.

Яшчэ не вельмі ясна, як - шырока ці вузкая - будзе вызначаная адэкватнасць асноўных прынцыпаў. Усё будзе залежыць ад практычных вынікаў.

У ЗША няма закона аб абароне дадзеных. Распрацоўваецца ідэя “бяспечных вадаёмаў” у не ЕЕА-краінах (і ў ЗША таксама). Так называюцца кампаніі, якія выконваюць прадпісанні аб абароне персанальных дадзеных. Трансфераваныя дадзеныя сцякаюцца у такі “бяспечны вадаём” і адтуль больш нікуды не распаўсюджваюцца. Такія кампаніі-“вадаёмы” пагадзіліся абараняць атрыманую інфармацыю, так, як рэкамендавана Дырэктывай ЕС. Яны падтрымліваюць кантакты са структурамі ЕС, якія ажыццяўляюць кантроль базаў дадзеных. Персанальнай інфармацыі не дазваляецца свабодна “плыць” у любыя месцы, дзе яе чакаюць: спачатку трэба абараніць яе спецыяльнымі прадпісаннямі.

Публічныя бібліятэкі павінны вельмі ўважліва адносіцца да дакументаў, якія яны дасылаюць у Інтэрнет.

Галоўны палітычны момант – дыспут паміж ЕС і ЗША сведчыць пра тое, што бібліятэкі, якія маюць вэб -старонкі, павінны акуратна працаваць з інфармацыяй, быць асабліва ўважлівымі да персанальных дадзеных.

Кадзіраванне і зацверджанне аўтэнтычнасці

У наш час, калі так хутка ідзе перадача разнастайнай інфармацыі, удзельнікі камунікатыўных працэсаў жадаюць дакладна ведаць, што ніхто не здолее падключыцца да іх дадзеных ці пашкодзіць дадзеныя ў той момант, калі яны “ляцяць” у прасторы праз глабальныя сеткі. Калі пытанне канфідэнцыяльнасці і дакладнасці інфармацыі не будзе вырашана, людзі вернуцца да звычайных традыцыйных камунікацыйных метадаў і будуць весці бізнес так, як і раней. У такім выпадку патэнцыял інфармацыйнага грамадства не будзе працаваць так, як прагназуецца.

Каб гэтага не адбылося, развіваюцца новыя тэхналогіі крыптаграфіі. І попыт на іх вялікі. Крыптаграфія ўжываецца тады, калі трэба абараніць - схаваць ці засведчыць – змест электронных дакументаў і не дазволіць неаўтарызаваны дасуп да файлаў, раскраданне інфармацыі і яе змяненне. Каб тэкст нельга было прачытаць і такім чынам абараніць канфідэнцыяльнасць інфармацыі, дакумент трэба закадзіраваць. Аднак адбываецца і так, што дакументы праходзяць кадзіраванне без лігітымных мэтаў. Плануецца ўнесці прапанову зрабіць закон больш жорсткім і не дазваляць “зачыняць” інфармацыю там, дзе няма сур'ёзных падстаў для абмежавання дасупа да яе. Тыя, хто абараняе прыватныя правы і інтарэсы прадпрымальнікаў, супрацьстаяць любым дзеянням, накіраваным на змяншэнне колькасці падстаў для такога “зачынення”. Яны настойваюць на тым, што такія адносіны да праблемы скампраметуюць прыватнае права асобы і створаць адмоўнае ўспрыманне ідэі інфармацыйнага грамадства.

ЗША традыцыйна супрацьстаяць эксперту кадзіраванага праграмага забеспячэння, і не дазваляюць Федэральным Агенцтвам ведаць ключы для дэшыфроўкі камунікацый. Пасля тэрарыстычнага акту ў

Нью-Йорку 11 верасня 2001 года ў ЗША яшчэ больш жорстка сталі адносіцца да пытання кадзіравання інфармацыі і доступу да яе прадстаўнікоў трэцяга бока.

Аўтэнтычнасць- гэта электронны доказ сапраўднасці таго, што вы – гэта вы. І што пасланы дакумент атрымаў той чалавек, якому гэта было дазволена зрабіць. Грамадзянам трэба ведаць, што яны могуць давяраць інфармацыі, якая перадаецца праз электронныя сродкі, у той жа меры, як і інфармацыі на паперы.

Public Key Cryptography (PKC) карыстаецца некалькімі спецыяльнымі даступнымі ключамі, якія ўжываюцца паўсюдна, і ёсць яшчэ прыватны ключ, які ведае толькі асоба, якой ён быў дадзены, ці з якім працуе сервіс, якому ён прызначаны, ці выконваецца спецыяльнае заданне. PKC ужываецца тады, калі дакументы перадаюцца праз ненадзейныя лініі, а прыватны ключ абавязкова сакрэтны. Здаецца, што падзяліць ключы не цяжка.

Ўладам прыдзецца вырашыць шэраг пытанняў, якія тычацца іх асобнага права запатрабаваць ключы ад іх уладальнікаў, дэшыфраваць дакументы, ствараць спрыяльныя ўмовы для трэцяга бока і г.д.

Зацверджанне аўтэнтычнасці не звязанае з крыптаграфіяй. У Вялікабрытаніі паспяхова працуе сістэма ATHENS, якая базіруецца на ID і ключавым слове. Хутка з'явіцца новыя сістэмы, і будуць вызначаныя ясныя прынцыпы карыстання імі ў бібліятэках.

Галоўны палітычны момант заключаецца ў тым, што ўлады і бібліятэкары неаднолькава разглядаюць права на кадзіраванне матэрыялаў. Але ж ці гатовыя бібліятэкары вызначыць сваю ясную пазіцыю?

Фільтрацыя з дапамогай праграмнага забеспячэння

Сітуацыя ў публічных бібліятэках такая: кліенты атрымліваюць або адсылаюць непрыемныя матэрыялы праз рабочыя станцыі Інтэрнета, і гэта дрэнна. Часцей за ўсё гаворка ідзе пра парнаграфічныя матэрыялы. На павестцы бываюць і такія тэмы, як расавая дыскрымінацыя, пашкоджанне малюнкаў, наркатыкі, прапаганда тэрарызма. ЕС дамовіўся пра шэраг пазіцый, да якіх адносяцца абарона меншасцей і прадстаўнікоў іншых непрывіліяваных групаў насельніцтва ад Інтэрнет-непрыемнасцей. Ёсць розныя варыянты вырашэння гэтай праблемы, але самы лепшы – фільтрацыя з дапамогай праграмнага забеспячэння. Такія праграмы (а іх шмат на рынку) не прапускаць непажаданыя вэб сайты з дапамогай ключавых слоў, а ў некаторых выпадках і малюнкі.

Некаторыя бібліятэкі ўжо набылі сродкі, каб процістаяць націску такіх карыстальнікаў і іх непрыемным матэрыялам. На жаль, вывучэнне сітуацыі (некаторыя крокі былі прафінансаваныя ЕС) паказала, што звычайна работа з праграмным забеспячэннем не вядзецца – яны ідуць не ў “чыстым” выглядзе. І здараецца так, што бібліятэкі не працуюць з сайтамі, якія няма прычыны фільтраваць, таму што там у тэкстах выпадкова знайшліся спецыяльна вызначаныя словы, а тэксты з непрыемным зместам паступаюць, таму што такія словы там адсутнічаюць. Пытанне тыпу “Публічныя бібліятэкі і доступ да Інтэрнета” вельмі часта было тэмай размовы ў розных кутках света. Яно паўставала і тады, калі бібліятэкараў запрашалі ў суд, і абвінавачвалі ў распаўсюджванні іх установамі праз Інтэрнет матэрыялаў, якія рассылалі асобы, намеры якіх былі самыя лепшыя. Былі нават прапановы наогул забараніць доступ або абавязаць бібліятэкі рабіць фільтрацыю. Амерыканская бібліятэчная асацыяцыя (ALA) была вымушаная абараняць свае бібліятэкі ад такога прэсінгу і зрабіла гэта паспяхова. Гл. мульцімедыя

Легальная пазіцыя публічных бібліятэк залежыць ад легальных традыцый вырашаць такія пытанні, і ад жадання бібліятэк супрацьстаяць экстрэмальнай цензуры. ЕС займаецца выпрацоўкай палітыкі, якая тычыцца бяспекі работы з Інтэрнетам. І важна тое, што публічным бібліятэкам надаецца ўвага Саюза. Тэма гэта вельмі праблематычная, і бібліятэкам прыдзецца аб'яднацца, каб сумесна прыйсці да прымальных палітычных рашэнняў.

Галоўны палітычны момант заключаецца ў тым, што адны грамадзяне жадаюць, каб працавала цензура, а іншыя імкнуцца да свабоднага доступу да інфармацыі. А бібліятэкі, як гаворыцца, апынуліся на “лініі агню”.

Абарона метададзеных (IPR)

Галоўныя падыходы да IPR ужо не раз абмяркоўваліся. Метададзеныя знайшлі пратэцыю ў ЕС, што на практыцы спрыяла з'яўленню заканадаўства, якое тычыцца базаў дадзеных і ці аўтарскага права. Дырэктыва аб базах дадзеных разглядае працэс сістэматычнага збірання калекцый дадзеных ці іншых

матэрыялаў, да якіх можна мець індывідуальны доступ праз электронныя ці іншыя сродкі. Адсюль можна зрабіць безумоўны вывад: любая калекцыя метададзеных – гэта база дадзеных. Пытанне абароны такіх базаў дадзеных звязана з інтэлектуальным і стваральным патэнцыяламі, якія былі ўкладзеныя ў базы.

Калі спецыяліст, які індэксуе дакументы, уклаў у працэс сваё ўменне і зрабіў экспертызу, ён мае права быць абароненым законам аб аўтарскім праве. І гэта моцны аргумент. Калі такую справу будзе разглядаць суд, і спецыяліст не будзе падтрыманы па прычыне адсутнасці мэтавых інвестыцый, ідэя прававой падтрымкі дзейнасці з базамі дадзеных спадабаецца нават юрыстам. Метададзеныя трэба абараніць аўтарскім правам, так, як абароненыя іншыя матэрыялы. Бібліятэкі ствараюць свае метададзеныя, і як “трэці бок”, яны маюць права гэта рабіць і не звяртацца за дазвалам.

Пытанне абароны метададзеных становіцца на павестцы, калі ствараецца сумесны праект і трэба дабавіць метададзеныя ў калекцыю вэб рэсурсаў. Могуць узнікнуць праблемы па прычыне іх юрыдычнай невырашанасці, асабліва калі “трэці бок” не жадае лічыцца з ранейшымі дамоўленасцямі або калі з’яўляюцца магчымасці для камерцыйнай эксплуатацыі калекцый.

Галоўны палітычны момант заключаецца ў тым, што пытанне абароны метададзеных чакае новага разгляду. Існуе патэнцыяльная пагроза ўзнікнення праблем, калі не будзе сваечасова прааналізаваны юрыдычны аспект.

СТАНОЎЧЫ ВОПЫТ

Бібліятэкам прыдзецца вырашаць наступныя праблемы:

Прыватнае права і абарона дадзеных

Паўстануць пытанні, звязаныя з ужываннем запісаў, якія ідуць ад кліентаў, і з іх уплывам на электронныя рэсурсы. Тут можна гаварыць пра адносіны кожнай асобы да тэматыкі такіх запісаў, і пра тое, што хай сабе паліцыя займаецца вывучэннем густу чытачоў публічных бібліятэк. І пра тое, што дадзеныя пра чытачоў могуць пайсці ў камерцыйныя арганізацыі. Яшчэ адно пытанне – дадзеныя пра аўтараў у бібліятэчных каталогах і дадзеныя пра кадравы састаў бібліятэк на веб-сайтах. Этчныя нормы і спецыфіка работы бібліятэк прымушаюць падумаць пра асаблівасці сітуацыі. Прыватнае права і абарона дадзеных абавязкова запатрабуюць юрыдычнай падтрымкі.

Кадзіраванне.

Сёння публічныя бібліятэкі не вельмі актыўна працуюць з загадаванай інфармацыяй. Рэаліі сучаснага жыцця хутка прымусяць іх працаваць па-новаму. Кнігі будуць заказвацца па метадах электроннай камерцыі. Публічным бібліятэкам рэкамендавана паскорыць працэс. Закон дае вольнае тлумачэнне пытання кадавання дакументаў, таму бібліятэкам прыдзецца самастойна выбіраць лепшыя практычныя варыянты.

Кадаванне будзе тычыцца такіх камунікацыйных трансакцый як Бізнес-Кліент (Б2К), Кліент-Кліент (К2К), Бізнес-Бізнес (Б2Б). Гэтыя тыпы камунікацый хутка запатрабуюць рэгулявання трансакцый Б2К – самых цікавых для бібліятэк. Праблема паўстае тады, калі кліенты звязваюцца праз электронныя сродкі са сваімі патронамі. Тут прысутнічае палітычны аспект, і бібліятэкі першымі пачнуць прасіць дазволу кадзіраваць інфармацыю, і іх аргументы будуць відавочнымі. Еўрапейскія бібліятэкі не маюць традыцыі лабіраваць свае інтарэсы ў вышэйшых палітычных колах. Такі вопыт ёсць у іх амерыканскіх калег (ALA). Застаецца спадзявацца, што хутка сітуацыя зменіцца да лепшага. Гл Распрацоўка паслуг

Юрыдычныя дакументы і іх дзейнасць

Вялікая частка крыстальнікаў Інтэрнета дэманструе некампетэнтнасць, калі гаворка тычыцца юрыдычных актаў, а часам і проста праяўляе да іх антаганізм. Тут усё залежыць ад сітуацыі. Аднак, калі яны ведаюць, што закон прадпісвае рабіць так ці гэтак, ці відавочна, што ведаюць і пра незаконныя дзеянні, адказнасць прыдзецца несці!

Наймальнікі павінны адказаць за незаконныя ўчынкі сваіх супрацоўнікаў, нават тыды, калі не вядома, хто парушыў норму. Бібліятэкі абавязаныя ведаць, як іх персанал працуе з Інтэрнетам. Гэты падыход будзе прымяняцца ў тых выпадках, калі заканадаўчы акт паясняе, што адносіцца да працоўных абавязкаў і чаго можна чакаць. Напрыклад, супрацоўніку даручылі дасылаць лісты па электроннай пошце ад імя наймальніка. І, калі з’явіцца незаконныя пасланні, то адказнасць будуць несці два бакі – бібліятэка і супрацоўнік. Яшчэ адзін прыклад: супрацоўнік карыстаецца праграмным забеспячэннем і ведае, што ў машынах яго наймальніка ёсць пірацкая прадукцыя. У гэтым выпадку адказнасць таксама нясуць абодва бакі. На практыцы здараецца, што наймальнік з’яўляецца больш цікавай фігурай для абвінавачвання: на яго лягчэй выйсці і грошай у яго болей.

Бібліятэкі павінны арганізаваць спецыяльнае навучанне і трэнінг супрацоўнікаў. Іх персанал абавязаны ведаць палітыку сваёй ўстановы і меры адказнасці за парушэнне ўсталяваных нормаў. Напрыклад, кліентам і супрацоўнікам забараняецца па ўсталяваных нормах дасылаць ці праглядаць нелегальныя матэрыялы. Кліентам і бібліятэкарам трэба ведаць, што інфармацыя пойдзе толькі той асобе, якой яна прызначана. Абавязкова трэба мець спецыяльныя палажэнні на той выпадак, калі выявіцца непатрэбная (ў маральным разуменні слова) інфармацыя.

Кіраўніцтву бібліятэкі прыдзецца прымаць хуткія меры, калі такія матэрыялы з'явяцца на іх электронных лініях, і пойдучь скаргі на «трэці бок». Факты трэба адразу ж высветліць, атрымаць кансультацыю юрыста і толькі потым дзейнічаць. Трэба прадбачыць і такія выпадкі, калі сітуацыя не будзе чакаць. Матэрыялы прыдзецца знішчыць і/ці спыніць доступ да іх кліентаў і супрацоўнікаў. Верагоднасць таго, што не будзе дазволена так рабіць, значна ўзрастае. Рэкамендуецца (як доказ) зрабіць копію і схавата ў надзейным месцы.

У ЕС Дырэктыве, якая тычыцца камерцыі, гаворыцца, што, калі прапануюцца інфармацыйныя паслугі і ў працэсе ўдзельнічае «трэці бок», краіны-члены ЕС абавязаныя засведчыць, што правайдэр НЕ нясе адказнасці за змест дакументаў, дастаўляемых «трэцяму боку», у ніжэйназваных выпадках:

- правайдэр не ведае пра тое, што такая дзейнасць не дазволена законам
- калі адсутнічаюць факты і дэталі, па якіх можна палічыць падазраваемы змест нелегальным
- калі факты выяўленыя і прынятыя хуткія меры: матэрыялы забіраюцца, і доступ да іх забараняецца.

Аўтэнтычнасць і лічбаваны подпіс

Безумоўна, бібліятэкам трэба абавязкова ведаць, што такое крыптаграфія, а таксама калі і як яна ўжываецца. На сённяшні дзень толькі некалькі бібліятэк валодаюць такой практыкай. У бліжэйшыя гады гэтае пытанне запатрабуе пільнай увагі краін-членаў ЕС. А публічныя бібліятэкі будуць актыўна вызначаць тэхнічныя і кіраўніцкія асаблівасці ўкаранення такой тэхналогіі ў свой рабочы працэс. Грамадзяне з даверам адносяцца да публічных бібліятэк. А на рынку існуе ніша для іх - яны будуць прапаноўваць свае паслугі кліентам як Trusted Tird Parties (ТТР)-«трэці давераны бок», якая працуе для розных устаноў. Яна валодае ключамі (PKI). Вышэйшае кіраўніцтва пачне настойваць на тым, каб гэтыя ключы былі засведчаныя як належачыя ТТР (перад іх ужываннем). І гэта той рэдкі выпадак, калі публічныя бібліятэкі змогуць з выгадай для сябе карыстацца рыначнай сітуацыяй, якая склалася праз з'яўленне сучасных інфармацыйных тэхналогій.

Зацверджанне аўтэнтычнасці - безумоўна важны фактар для бібліятэк, таму што многія выдаўцы электроннай прадукцыі не будуць ліцэнзаваць свае матэрыялы без упэўненасці ў тым, што дакументы будуць даступныя толькі карыстальнікам, якія маюць права доступу.

Здаецца, што ім спадабаліся ўмовы «гульні», прапанаваныя ATHENS, аднак можа здарыцца так, што хутка ім спатрэбяцца больш высокія стандарты. Галоўная праблема звязана з карыстальнікамі дыстанцыйнага сервісу. Яны жадаюць атрымаць матэрыялы з публічных бібліятэк з дапамогай такіх паслуг. Вось тут і спатрэбіцца тое, што называецца «зацверджанне сапраўднасці». На гэтым асабліва настойваюць выдаўцы, у якіх ёсць свае пажаданні на гэты конт. Далейшае лічбаванне рэсурсаў у бібліятэках паскорыць прыняцце больш дасканалых рашэнняў.

Праграмнае забеспячэнне. Фільтрацыя.

Нягледзячы на той факт, што пытанне фільтрацыі праграмным забеспячэннем (рабіць ці не) не раз паўставала ў ЗША; у Еўропе яно таксама некалькі разоў было на павестьці дня. Важна, што бібліятэкі не кінуліся хутка адказаць на нешматлікія гучныя галасы тых, хто пытанне паставіў. Нельга казаць, што такая фільтрацыя вядзецца, як таго жадалі б некаторыя грамадзяне, і непрыемная інфармацыя не адкідваецца. Бібліятэкі заўсёды гаварылі, што яны стаяць за свабодны доступ да інфармацыі і адмоўна ставяцца да цензуры. Існуе шэраг стратэгічных прапаноў, якія не звязаны з фільтраваннем інфармацыі:

Вось адзін з дапушчальных метадаў: кліентам будзе забаронена карыстацца бібліятэчным абсталяваннем, калі яны не будуць выконваць правілы.

Можна папрасіць бацькоў паставіць подпіс пад спецыяльным дакументам, у якім гаворыцца, што іхнія дзеці могуць сутыкнуцца з матэрыяламі непрыемнага зместу пад час работы на бібліятэчным абсталяванні. Яны абавязаныя пацвердзіць, што ведаюць пра такую рызыку. Дзеці бацькоў, якія не зробіць гэта, не будуць дапушчаныя да машын. Можна таксама пачаць вывучаць рэйтынг таго, да чаго даваць доступ, а да чаго не даваць (PICS system). Яшчэ вырыянт – папярэдзіць карыстальнікаў,

што Інтэрнет будзе выявацца і атрымаць іх згоду (так патрабуе заканадаўства аб абароне дадзеных).

IPR. Абарона метададзеных. Гл. Апісанне рэсурсаў

Галоўная тэма, якая будзе разглядацца – навучанне персанала асновам заканадаўства, якое тычыцца аўтарскіх правоў пры капіраванні і рабоце з базамі дадзеных, каб бібліятэкары разумелі сутнасць праблемы і ведалі пра магчымыя санкцыі. Складанасці з'яўца пры стварэнні метададзеных намаганнямі некалькіх бібліятэк. Такая дзейнасць пачала набіраць абароты. Пачынаючы працаваць, бібліятэкары яшчэ не ведаюць, што іх чакае. Уладальнік калекцыі працуе разам з некалькімі партнёрскамі ўстановамі, якія згадзіліся на сумесную дзейнасць. Гэта значыць, што ніхто з партнёраў не мае права пачаць работу без згоды кожнай з старон-удзельніц працэса. Спачатку прыдзецца падпісаць спецыяльнае пагадненне. Веданне такіх асаблівасцей залежыць ад узроўня адукацыі. Менеджеры сумеснага праекта абавязаныя ведаць, як і што рабіць.

Другая тэма – метададзеныя, якія стварыла бібліятэка, і іх абарона. Тут прыдзецца пачынаць з вызначэння важнасці і каштоўнасці калекцыі. Гэта спатрэбіцца пры рабоце з Інтэрнетам. Шэраг камерцыйных арганізацый прапануе такі сервіс за грошы. Часцей за ўсё метададзеныя не маюць дастатковай важнасці ці каштоўнасці. Але трэба прызнаць, што калі метададзеныя ідуць у агульную зону, публічныя бібліятэкі змогуць апынуцца ў рызыкаўнай сітуацыі – іх дадзенымі пачнуць карыстацца без дазволу.

Работа па выпрацоўцы мадэлі карыстання метададзенымі і іх абароне вялася марудна, нягледзячы на тое, што набыткі тут ужо былі. Сёння не існуе яснага рэгламенту для публічных бібліятэк. (Гл. metadata)

БУДУЧАЯ ПАВЕСТКА

Зразумела, што могуць існаваць розныя накірункі. Паспрабуем іх згрупаваць:

- Персанал бібліятэк мае патрэбы ў сучасных ведах пра абарону дадзеных, тэхналогію і палітыку іх кадавання, РКІ для засведчання аўтэнтычнасці, пра лічбаваны подпіс, дырэктыву пра электроннаю камерцыю, альтэрнатывы фільтрацыі праграмага забеспячэння, абарону метададзеных. Неабходна, каб бібліятэкары арыентаваліся ў тым, як і што адбываецца ў гэтых сферах сёння, якія ідэі папулярныя ў грамадстве, а якія не, якія існуюць тэхнічныя магчымасці, што гаворыць заканадаўства, што можна рабіць, а за што прыдзецца несці адказнасць.
- Неабходна лабіраваць інтарэсы бібліятэк у вышэйшых колах, каб потым змяніць заканадаўства.
- Кіраўніцтва бібліятэк абавязана добра ведаць пра тое, якую адказнасць нясе ім працэс укаранення сучасных тэхналогій.
- Публічныя бібліятэкі павінны ведаць галоўныя ініцыятывы, якія тычацца абароны меншасцей і прадстаўнікоў іншых непрывелічаных груп насельніцтва ад непрыйемнасцей, якія зможа прынесці такім кліентам шкодны змест Інтэрнета. Тут можна разглядаць новыя праграмы, новыя законы, новы Кодэкс прафесійнай практыкі, новыя сістэмы класіфікацыі.
- Амерыканская бібліятэчная асацыяцыя мае станоўчы вопыт па пытанні фільтрацыі праграмага забеспячэння, які зможа спатрэбіцца еўрапейскім бібліятэкам.
- Неабходна вывучыць рынкавую сітуацыю і знайсці сваю нішу. Роля Trusted Third Parties – трэцяму даверанаму боку вельмі падыходзіць бібліятэкам. Грамадзяне добра і з даверам да іх адносяцца, і гэты фактар вельмі спрыяльны для бібліятэчных устаноў.
- Спатрэбіцца спецыяльная мадэль, на якую бібліятэкі стануць арыентавацца пры выкананні сумеснай работы па стварэнні метададзеных.
- Пажадана падрыхтаваць метадычны дапаможнік, дзе будзе сабраны лепшы практычны вопыт, які тычыцца гэтай праблемы. Поль Стардж ужо пачаў працаваць над ім па даручэнні Савета Еўропы, што дае падставу для аптымізму.
- Публічныя бібліятэкі павінны расказваць пра свой лепшы вопыт, асабліва калі фільтрацыя праграмага забеспячэння адбываецца ў першай інстанцыі.
- Пытанні, паднятыя ў гэтым дапаможніку, трэба асвятляць у адукацыйных установах, якія рыхтуюць кадры для бібліятэк.
- EBLIDA і іншым арганізацыям рэкамендавана праводзіць канферэнцыі і семінары па адпаведнай тэматыцы і друкаваць спецыяльныя матэрыялы, у якіх будзе асвятляцца лепшы сусветны вопыт. Гэта дапаможа еўрапейскім бібліятэкам крочыць ў нагу з часам. Можна спадзявацца, што яны самі прапануюць шмат цікавых прыкладаў арганізацыі прафесійнай практыкі, і за імі пойдучы калегі з іншых краін.
- EBLIDA і іншыя арганізацыя абавязаныя падтрымліваць лепшы прафесійны вопыт і спрыяць яго распаўсюджванню.

Неабходна звярнуць увагу на тое, то тэхніка і камерцыя хутка рухаюцца наперад, і трэба паспяваць за зменамі, якія нясе час.

Будзе вельмі добра, калі EBLIDA і бібліятэчныя асацыяцыі распрацуюць такі неабходны ўсім прафесійны кодэкс і/ці будуць лабіраваць свае інтарэсы ў кіруючых колах. У некаторых месцах яшчэ прыдзецца рабіць даследванні і шукаць на гэта грошы, аднак лепшы вопыт ужо стабільна распаўсюджваецца, лепшая практыка вывучаецца. Даследванне, якое адбылося перад тым, як з'явіўся гэты дапаможнік, паказала, што ніхто раней не друкаваў матэрылы, у якіх асвятляўся бы лепшы вопыт па гэтай праблеме.

Самае галоўнае - гэта давесці да бібліятэк, што ёсць удалы вопыт, і вядзецца работа па стварэнні прафесійных кодэксаў.

СПАСЫЛКІ

Міжнародны вопыт

Electronic Privacy Information Center (EPIC)

Cryptography and Liberty 2000. Крыптаграфія і Свабода 2000: міжнароднае даследванне палітыкі кадзіравання. Сабраны нацыянальны і міжнародны вопыт, які дэманструе цывілізаванае рэшэнне гэтай праблемы для бібліятэк.

<http://www2.epic.org/reports/crypto2000/>

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

Бібліятэкі і інтэлектуальная свабода. Заяўленне ІФЛА, падрыхтаванае прафесійнай супольнасцю. За аснову ўзята Дэкларацыя аб правах чалавека.

<http://www2.epic.org/reports/crypto2000/>

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

Пазіцыя ІФЛА па пытанні «Copyright ва ўмовах электроннага асяроддзя». Жнівень 2000. У дакуменце вельмі дакладна разглядаецца праблема кіравання дакументаў і аўтарскага права. Дэманструецца пазіцыя ІФЛА, даецца шэраг рэкамендацый.

<http://www.ifla.org/V/press/copydig.htm>

OECD

Цікавы вопыт абароны правоў карыстальнікаў у кантэксце электроннага гандлю.

Прапануецца як прыклад кааперацыі паміж бізнесам і групамі спажывцоў. Можна ўзяць за аснову. Дакумент даступны на розных мовах праз pdf fil

<http://www.oecd.org>

Privacy policy of OECD

Дэманструецца палітыка OECD і перспектыўныя адносіны з бізнесам.

<http://www.oecd.org/oecd/pages/document/displaywithoutnav/0,3376,EN-document-589-17-no-21-17091-0,00.html>

Cryptography policy: The Guidelines and the Issues.

Адзін з ранейшых дакументаў (1997). Прысвечаны глабальным арганізацыям і міжнароднай палітыцы па пытанні крыптаграфіі.

<http://www.epic.org/crypto/OECD/>

UNICTRAL

UN Commission on International Trade Law (UNCITRAL)

Тыпавы закон аб электроннай камерцыі-Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment. 1996. Даведнік ААН-UN guide-па заканадаўству, якое тычыцца электроннай камерцыі.

<http://www.uncitral.org/english/texts/electcom/ml-ec.htm>

Model Law on Electronic Signatures. 2001.

Тыпавы закон аб электронным подпісе. 2001.

http://www.kisa.or.kr/policy/sub3/data/pdf/PD_00_01_UNCITRAL.pdf

Еўропа

Council of Europe - Савет Еўропы

Кіруючыя дакументы па пытанні грамадскага доступу і свабоды выражэння ў умовах работы з інфармацыйнымі сеткамі. Еўрапейская культурная палітыка. Адзін з галоўных міжнародных дакументаў. Дапаможнік па арганізацыі работы музеяў, архіваў, бібліятэк.

http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Culture/Resources/Reference_texts/Guidelines/freedom_expression.asp/;

Council of Europe/EBLIDA.

Заканадаўчыя дакументы, якія тычацца бібліятэчнай справы - Guidelines on Library Legislation and Policy in Europe. - Лістапад 1998. У дакумент унеслі сваю лепту Вялікабрытанія, Францыя, Венгрыя, Нідэрланды, Нарвегія. Акцэнт робяцца на пытаннях свабоды выражэння, доступу, і аўтарскага права.

[http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Culture/Resources/Reference_texts/Guidelines/INDECS_\(Interoperability_of_Data_in_E-Commerce_Systems\).](http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Culture/Resources/Reference_texts/Guidelines/INDECS_(Interoperability_of_Data_in_E-Commerce_Systems).)

Summary final report. August 2000. Good example of a European Commission funded project into metadata. Aimed to allow the development of metadata in ways that permitted automated e-commerce in intellectual property in the network environment.

<http://www.indecs.org/project.htm#finalDocs>

Total Library Management Concept (TOLIMAC).

Фінальная справаздача па праекце. Вельмі добры прыклад вывучэння арганізацыі менеджмента ў бібліятэках. Праект TOLIMAC фінансаваўся ЕС як спецыяльнае даследаванне. Асобая ўвага звярталася на такія пытанні, як абарона электроннай інфармацыі, інфармацыйны абмен праз Інтэрнет паміж інфармацыйнымі правайдэрамі і карыстальнікамі бібліятэк.

<http://tolimac.ulb.ac.be/>

Ірландыя

Library Association of Ireland.

Copyright and Related Rights Bill 1999. Заява, якая тычыцца пытання аўтарскага права пры капіраванні дакументаў. Дэманструюцца інцыдэнты ЕС і Ірландыі.

<http://www.libraryassociation.ie/policy/copyright.htm>

Вялікабрытанія

Library Association (UK)

Даведнік, падрыхтаваны прафесійнай арганізацыяй. Разглядаецца пытанне электроннай камерцыі ў адносінах да бібліятэк. Цікавы матэрыял, аднак няма рэальных парад.

<http://www.libraryassociation.ie/policy/copyright.htm>

Library Association (UK)

Разглядаецца пытанне фільтрацыі інфармацыі ў бібліятэках. Звяртаецца ўвага на абавязкі і адказнасць бібліятэкараў. Прыклад Вялікабрытаніі па пытаннях канфедэрацыйнасці інфармацыі, падтрымкі працэса адукацыі і г.д.

http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/filter2.html

Library Association (UK)

Разглядаецца пытанне фільтрацыі інфармацыі ў бібліятэках. Пазіцыя бібліятэчнай асацыяцыі па гэтым пытанні.

http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/filter.html

Library Association (UK)

Інтэлектуальная свабода і цензура-Intellectual freedom and censorship, 1998.

Цікавыя прафесійныя матэрыялы, якія тычацца незалежнай пазіцыі бібліятэк падчас камплектавання фондаў і арганізацыі доступу да калекцый.

http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/ifac.html

Library Association Copyright Alliance (LACA)

Дэманструецца пазіцыя Асацыяцыі ў адносінах да праблемы капіравання дакументаў і аўтарскіх правоў. Гэтая арганізацыя займаецца лабіраваннем інтарэсаў бібліятэк, інфармацыйных службаў, архіваў і іх кліентаў па вышэйзгаданым пытанні. Можна назіраць вялікі ўплыў ІФЛА на падыходы да вырашэння праблемы.

<http://www.cilip.org.uk/committees/laca/laca.html>

National Consumer Council

Прапануецца цікавы вопыт збірання прыватнай інфармацыі - персанальных дадзеных аб грамадзянах. Дакумент, на які робяцца спасылкі, з'явіўся ў чэрвені 2001 года. Даведнік састаўлены спецыяльнай брытанскай групай, якая займаецца пытаннямі абароны прыватнай інфармацыі. Гаворка ідзе пра такую інфармацыю, як персанальныя дадзеныя аб прадстаўніках розных грамадскіх слаёў. Матэрыял цікавы для чытання, і вопыт здаецца рэальным для прымянення.

http://www.ncc.org.uk/pubs/personal_privacy.htm

National Library of Wales

Разглядаецца палітыка абароны дадзеных - Data Protection Policy. Дэталёвае апісанне падыходаў да вырашэння праблемы ў невялікай нацыянальнай бібліятэцы. Базіруецца на дакуменце-UK Data Protection Act 1998. Можна браць за мадэль для розных тыпаў бібліятэк.

http://www.llgc.org.uk/gwyb/dpa/dp_policy.pdf

Office of the e-Envoy

Матэрыялы звязаныя з пытаннем электроннага кіравання і зацверджання аутэнтычнасці. З'явіліся ў снежні 2000 года як частка стратэгіі ўрада Вялікабрытаніі ў адносінах да рэальнай інфармацыйнага грамадства.

<http://www.e-envoy.gov.uk/publications/frameworks/authentication/authentication.htm>

Tribe, A.

UKOLN presentation: Сайт публічнай бібліятэкі. На ім знаходзіцца дакумент - Акт аб абароне дадзеных. 1998-Data Protection Act 1998. Прэзентуецца карысны вопыт, які спатрэбіцца бібліятэчнаму кіраўніцтву.

<http://www.ukoln.ac.uk/public/events/managing/tribe/plwmw2000/>

University of Leicester, University Library.

Дакумент аб абароне дадзеных-Data Protection Statement. Прыняты 20 лютага 2001. Прыклад цікавага вопыту з практыкі акадэмічнай бібліятэкі. Можна браць за мадэль.

<http://www.le.ac.uk/li/libservices/dataprot.html>